

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MECMUA-İ MEHMED İRFAN PAŞA'DA YER
ALAN MANZUM BÖLÜMLER (İNCELEME-
METİN)**

DUYGU GÜNER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MECMUA-İ MEHMED İRFAN PAŞA'DA YER ALAN MANZUM BÖLÜMLER
(İNCELEME-METİN)

DUYGU GÜNER

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AKADEMİK DANIŞMAN
Doç. Dr. Muhammet KUZUBAŞ

ORDU – 2015

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından .../.../..... tarihinde yapılan sınav ile
..... Anabilim Dalı,
..... Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20

Unvanı Adı SOYADI
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

24.07.2015

Duygu GÜNER

ÖZ

[GÜNER, Duygu]. [*Mecmua-i Mehmed İrfan Paşa'da Yer Alan Manzum Bölümler (İnceleme-Metin)*], [Yüksek Lisans], Ordu, [2015].

19. yüzyıl, Türk edebiyatının tarihî seyri içerisinde önemli değişikliklere uğradığı bir yüzyıldır. Altı yüz yıl boyunca Türk edebiyatının zirveye ulaşmasını sağlayan klâsik Türk edebiyatı, 1860'tan itibaren yerini Batı kaynaklı bir edebiyata bırakmıştır. Özellikle geçiş sürecinde, klâsik kültürle yetişmiş şairler çoğu zaman aldıkları edebiyat mirası sebebiyle gelenekten kopamamışlardır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden İrfân Paşa da söz konusu şairlerden birisidir.

Çalışmamızın merkezini 1815 yılında doğup 1888'de ölen İrfân Paşa'nın günümüze ulaşan şiirlerinin toplandığı Mecmua-yı İrfân Paşa adlı eseri oluşturmaktadır. Yüzyılın genel siyasi durumuna ve edebî faaliyetlerine değinilen Giriş bölümünün ardından şair hakkında bilgiler verilmiş ve Mecmua-yı İrfân Paşa şekil bakımından incelenmiştir. Metin bölümün ardından Sonuç ve Kaynakça ile çalışmamız tamamlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mehmed İrfân Paşa, Mecmua, Divan Edebiyatı, Tanzimat Dönemi, Şiir.

ABSTRACT

[GUNER, Duygu]. [*In verse Parts on the Mecmua-i Mehmed Irfan Pasha (Examination-Text)*], [Master Thesis], Ordu, [2015].

The 19th century has a strong role in which The Turkish Literature changed considerably in the historical progress. The Classical Turkish Literature period which raised the Turkish Literature reaching peak levels through 600 years, yielded to Western based literature as from 1860. Especially in the transition period, the poets come from the classical literacy culture, generally could not break with tradition because of their literary heritage. Irfan Pasha who is the main subject of our study is one of these poets we mentioned above.

The poems which come until today, collected in the Mecmua-yı Irfan Pasha book of Irfan Pasha- who was born in 1815 and died in 1888-, constitutes the main work of this study. Mecmua-yı Irfan Pasha was studied exoterically and detailed the profile of the poet after the introduction which refers to general political conditions of the century and literary works. Our study was concluded with conclusion and bibliography stages after the main reading.

Key Words: Mehmed Irfan Pasha, Mecmua, Divan Literature, The Period of Tanzimat, Poet.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	DUYGU GÜNER
Doğum Yeri ve Tarihi :	ORDU / 26.05.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	ULUSLARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ/ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
Yüksek Lisans Öğrenimi :	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ/ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/ ORTAÖĞRETİM ALAN ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ ORDU ÜNİVERSİTESİ/ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI/ YENİ TÜRK EDEBİYATI BÖLÜMÜ
Bildiği Yabancı Diller :	
Bilimsel Etkinlikleri :	
İş Deneyimi	
Uygulamalar :	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	ÖZEL ESENKENT OKYANUS ANADOLU LİSESİ
İletişim	
E-Posta Adresi :	duyguner52@gmail.com
Telefon Cep:	0545 452 52 35
Tarih ve İmza:	24.07.2015

ÖNSÖZ

Edebiyat alanında altı yüz yılı aşkın bir süredir Osmanlı coğrafyasında hâkimiyetini sürdüren klâsik Türk edebiyatı, 1799'da Şeyh Gâlib'in ölümünden sonra büyük şairler yetiştirememiş ve dolayısıyla da eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. 1839'da Tanzimat'ın ilanıyla birlikte, Osmanlı Devleti'nin Batı'ya yöneldiği ve toplumun çeşitli kademelerinde bu yönelişin tesirlerinin hissedildiği bir sürece girilmiştir.

Onlarca şair ve yazarın edebiyat sahnesinde boy gösterdiği bu yüzyılda, devletin ve ona paralel olarak klâsik edebiyatın yaşadığı çöküş sürecinde Encüme-i Şuarâ gibi birtakım edebî sohbet meclislerinin oluşturulduğu, buralarda yeni ve genç şairlerin neşv ü nemâ bulduğu bilinmektedir. Bu süreç neticesinde kültürel ve edebî hayatta meydana gelen değişikliklerle klâsik Türk edebiyatı yerini yavaş yavaş Batılı tarzda yeni bir edebiyata bırakmıştır. Eski kültüre, yani klâsik Türk edebiyatı geleneğine sahip şairlerin yanında Batılı tarzda edebî ürünlerin etkisiyle eserler veren çok sayıda şair ve yazarın yetiştiği bir geçiş dönemi, yüzyıl sonuna kadar devam etmiştir. Bu bağlamda 1860'tan sonra Tanzimat Edebiyatı adıyla başlayan ilk önemli Batılı tarzdaki edebî hareketin Türk edebiyatında hâkimiyeti ele geçirdiği bir dönemde de klâsik Türk edebiyatı geleneğini devam ettiren pek çok şairin varlığı bilinmektedir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Mehmed İrfân Paşa da bu dönemde klâsik Türk edebiyatı geleneğine uygun şiirler yazan şairlerden birisidir.

Hayatı boyunca devletin çeşitli kademelerinde farklı görevler üstlenen Mehmed İrfân Paşa, devlet adamı kimliğinin yanında hakkında bilgi verilen kaynaklara göre birinci sınıf bir şair sayılmasa da, zaman zaman orijinal hayâl ve tasavvurların yer aldığı klâsik edebiyat kültürü çerçevesinde şiirler söylemiştir. Genel olarak ise, mazmunlar, hayaller ve tasavvurlar bakımından vasatı aşmadığı ifade edilmelidir.

Şiirlerini Mecmuâ-yı İrfân Paşa adlı eserde toplayan İrfân Paşa, klâsik Türk edebiyatının son temsilcilerindendir. İrfân Paşa'nın, gösterdiği tüm hassasiyete rağmen şiirlerinde kullandığı bazı hayal ve kelimeler sebebiyle, dönemin önemli şairi Namık Kemâl'in eleştirilerine de maruz kaldığı bilinmektedir. Şairin ayrıca nesir alanında da kabiliyetini gösteren yazıları bulunmaktadır.

Çalışmamızın merkezini, Mehmed İrfân Paşa'nın şiirlerini bir araya getirdiği Mecmuâ-yı İrfân Paşa adlı eseri teşkil etmektedir. Giriş bölümünde, 19. Yüzyılda

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen ve toplumun her kesimini derinden etkileyen siyasî hadiseler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bölümde ayrıca; yüzyılın genel edebî durumu, edebiyat dünyasında meydana gelen gelişmeler ve değişmeler kısaca ele alınmıştır.

Çalışmamızın 1. Bölüm'ü, Mehmed İrfân Paşa hakkındadır. Öncelikle Mehmed İrfân Paşa'nın hayatı ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde anlatılmış, ardından edebî şahsiyeti hem eserinden hem de hakkında bilgi verilen çeşitli kaynaklardan yola çıkılarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Mecmua-yı İrfân Paşa'nın şekil özelliklerinin incelendiği 2. Bölüm'de, eserde yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve bunların vezinleri zikredilmiş; eserde kullanılan kafiye ve redifler örneklerle anlatılmış; şiirlerde kullanılan dil ve üslup özelliklerine değinilmiştir.

Mecmua-yı İrfân Paşa'da en çok kullanılan edebî sanatların örneklerle anlatıldığı 3. Bölüm'den sonra, eserin metninin transkribe edildiği 4. Bölüm yer almaktadır. Çalışmamız Sonuç ve Kaynakça bölümleriyle tamamlanmaktadır.

Duygu GÜNER

İÇİNDEKİLER	Sayfa
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1
1. ONDOKUZUNCU YÜZYILIN GENEL DURUMU	1
1.1. ONDOKUZUNCU YÜZYILDA SİYASÎ VE TOPLUMSAL DURUM	1
1. 2. ONDOKUZUNCU YÜZYILDA EDEBÎ DURUM	3
1. BÖLÜM	7
1. MEHMED İRFÂN PAŞA’NIN HAYATI VE ESERİ	7
1.1. HAYATI	7
1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ	8
1.3. ESERİ	10
2. BÖLÜM	12
2. MECMUA-YI İRFÂN PAŞA	12
2.1. MECMUA-YI İRFÂN PAŞA’NIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	12
2.1.1. NAZİM ŞEKİLLERİ	12
2.1.1.1. Kasideler	12
2.1.1.2. Gazel	12
2.1.1.3. Tahmis	12
2.1.1.4. Müseddes	12
2.1.1.5. Muhammes	12
2.1.1.6. Müstezad	12
2.1.1.7. Şarkı	13

2.1.1.8. Kıta	13
2.1.1.9. Tarih	13
2.1.1.10. Murabba	13
2.2. VEZİNLER	13
2.3. KAFİYE VE REDİF	14
2.3.1. Kafiye	14
2.3.1.1. Yarım Kafiye	14
2.3.1.2. Tam Kafiye	15
2.3.1.3. Zengin Kafiye	15
2.3.1.4. Tunç Kafiye	15
2.3.2. Redif	16
2.3.2.1. Eklerden Oluşan Redifler	16
2.3.2.2. Kelimelerden Oluşan Redifler	16
2.3.2.3. Hem Ek Hem de Kelimededen Oluşan Redifler	16
2.3.2.4. İki Kelimededen Oluşan Redifler	16
2.3.2.5. İki Kelime ve Bir Ekten Oluşan Redifler	17
2.4. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	17
3. BÖLÜM	18
3. EDEBÎ SANATLAR	18
3.1 Teşbih	18
3.2. İstiare	19
3.3. Tezat	19
3.4. Teşhis	19
3.5. Mübalağa	19
3.6. Tenasüp	20

3.7. Leff ü Neşr	20
3.8. Telmih	20
3.9. Tecrid	21
3.10. İrsâl-i Mesel	21
3.11. İktibas	22
3.12. Tevriye	22
3.13. İstifham	22
3.14. Hüsni Ta'li	22
3.15. İştikak	23
4. BÖLÜM	24
4.1. METİN	24
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	124

GİRİŞ

1. ONDOKUZUNCU YÜZYILIN GENEL DURUMU

1.1. ONDOKUZUNCU YÜZYILDA SİYASÎ VE TOPLUMSAL DURUM

18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin eski parlak günlerine dönmesi için çeşitli ıslah çalışmaları yapılmıştı. Ancak bu ıslah çalışmaları eski kurumların yanına yenilerinin tesisi şeklinde olmasından dolayı beklenen etkiyi göstermemiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde özellikle ülke üzerindeki dış etkilerin artmasıyla birlikte yeni girişimler yapılması zaruri bir hâl almıştır.

Osmanlı Devleti, 1789 Fransız İhtilali'ne karşı bir ilgi veya korku göstermemiş ve bunu Avrupa'nın kendi iç sorunu gibi görmek istemişse de, Avrupa devletlerinin kendi aralarında ve özellikle İhtilal Fransa'sı ile mücadelelerinden doğan gelişmeler, Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına almış ve Osmanlı devleti bu mücadelenin içine sürüklenmiştir.¹

Batı'daki gelişmelere ayak uydurmakta geciken Osmanlı Devleti, uygun koşullar çerçevesinde birtakım ıslahatlar ve yenilikler yapmaya çalışmıştır. Yaklaşık iki yüz yıldır çıkardıkları isyanlarla devletin birliğini bozan Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da II. Mahmud tarafından kaldırılması ve yerine modern bir ordu kurulması bu yeniliklerden ilk akla gelenidir.

1839 yılında Abdülmecid'in tahta çıkmasının ardından ilan edilen ve Gülhane Parkı'nda okunduğu için Gülhane Hatt-ı Hümayûnu diye de bilinen Tanzimat Fermanı ile birlikte toplum hayatında yeni bir devir başlamıştır. Bu ferman, yenileşme hareketleri için önemli bir adım olarak görülmüştür. Fermana göre, azınlıklar dahil olmak üzere tüm vatandaşların can, mal ve namus güvenliğinin teminat altına alınması, rüşvete karşı mücadele, miras hakkı ve vergide adaletin sağlanması gibi temel konular dile getirilmiştir.² Bu fermanın herkesin mal ve mülk sahibi olmasını düzenleyen maddesiyle de padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır.

---

¹ Armaoğlu, Fahir. **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997. s. XXI.

² Yücel, Yaşar ve Ali Sevim . **Türkiye Tarihi IV**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, ss. 248-251.

Tanzimat Fermanı'nın Osmanlı Devleti'nin Batı medeniyeti ile olan münasebetlerinde çok mühim bir yeri vardır. Bu ferman; Osmanlı Devleti'nin, üstünlüğünü her alanda artık kesinlikle kabul ettiği çağdaş Batı medeniyetini örnek almayı bütün ülkeye ve dünyaya resmen ilan ve taahhüd eden ilk yazılı belgedir.³

Batı'da ortaya çıkan milliyetçilik başta olmak üzere çeşitli fikir akımların tesiriyle Osmanlı coğrafyası içerisinde bulunan azınlıklar ve farklı milletler yeni haklar talep etmeye başlamışlar, devlet yönetimi de ülkenin birliğini muhafaza etmek için bunlara kayıtsız kalamamıştır. 1856 yılına gelindiğinde Sultan Abdülaziz'in yayınladığı Islahat Fermanı, yenileşme bakımından ayrı bir önem taşımakla birlikte Tanzimat Fermanı'nın devamı mahiyetindedir. Bu fermanın temel amacı bir Osmanlı toplumu meydana getirmektir. Bu fermanla, azınlık isyanları önlenmeye ve yine azınlıkların haklarını bahane ederek Avrupa devletlerinin iç işlerimize karışmaları engellenmeye çalışılmıştır.

Gerçekte Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş bir şeklidir. Ancak Tanzimat, ülkenin içine düştüğü kötü durumdan kurtarılması için, Osmanlı devlet adamları tarafından dış dertsek olmadan hazırlanmıştır. Islahat Fermanı ise, yabancı devletlerin baskısı sonucunda düzenlenmiş ve ilan edilmiştir. Osmanlı Devleti bu fermanı kendiliğinden ilan etmiş görünmekle, sadece şekil yönünden hükümlerlik şerefini kurtarmıştır. Hakikatte, Hıristiyan toplulukların korunması hakları, Avrupa devletlerinin eline geçmiştir. Nitekim bu tarihten sonra, Paris Antlaşması'ndaki, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışılmayacak maddesine rağmen, büyük devletler her fırsatta Osmanlı'nın iç işlerine karışmaya başlamışlar ve bu durum da içte ve dışta birçok olay ve gelişmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴

1839-1860 tarihleri, Türkiye'nin kapılarını Batı medeniyetine ardına kadar açtığı ve bu hususta hiçbir kontrol ve gümrük işlemlerinin yapılmadığı bir dönemin sınırlarıdır. Batı ile kültürel münasebetlerin bu süre içinde büyük bir hızla gelişmesinde,

---

³ Akyüz, Kenan. **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul (?), s. 5.

⁴ Uçarol, Rifat. **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 211.

Osmanlı Devleti ile Batılı devletler arasındaki siyasî münasebetlerin gelişmesi de büyük bir rol oynamıştır.⁵

1876 yılında Sultan Abdülhamid tahta çıktığı zaman özellikle Balkanlar'da ciddi ayaklanmalar başlamıştır. Bu ayaklanmaları fırsat bilen Rusya, Osmanlı Devleti'ne bir ultimatom verir. Bu sırada Avrupa devletleri, temsilci göndererek İstanbul'da Balkan sorununu tartışmaya açarlar ve bu vesileyle Osmanlı Devleti'nden yeni reformlar yapılmasını isterler. Sultan Abdülhamid, bu sırada siyasî manevrayla 23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-ı Esasi'yi ilan eder. Kanun-i Esasi, anayasa hükmündedir ve böylece Osmanlı Devleti meşrutî bir yönetime geçmiş olur.⁶ Birinci Meşrutiyet olarak da bilinen bu yönetim şekli uzun sürmemiş, Sultan Abdülhamid'in 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki yenilgiyi bahane göstererek Meclis-i Mebusan'ı kapatmasıyla 1878'de sona ermiştir.

Bu yüzyılda başta Mısır ve Boğazlar olmak üzere Balkanlar, azınlıklar ve Rusya'nın sıcak denizlere inme niyetiyle Osmanlı Devleti üzerindeki baskısını hissettirmesi, ekonominin bozulması akla gelen en temel sorunlardır. Kırım Savaşı, donanmanın Ruslar tarafından yakılması, 1876 Osmanlı-Rus Savaşı Osmanlı Devleti'nin gücünü ve etkisini zayıflatan diğer unsurlar olmuştur.

1. 2. ONDOKUZUNCU YÜZYILDA EDEBÎ DURUM

Temelleri 13. yüzyıldan itibaren atılan ve güçlü ve uzun soluklu bir edebiyat olarak Türk edebiyat tarihinde önemli bir süreci içine alan Klâsik Türk Edebiyatı 19. yüzyılda da varlığını sürdürmüştür.

Klâsik Türk edebiyatı bağlamında, özellikle yüzyılın ilk yarısında dikkate değer edebî faaliyetlerin yürütüldüğü görülür. Klâsik Türk Edebiyatı, son büyük şairi olarak kabul edilen Şeyh Galib'in 1799'da vefatının ardından eski gücünü ve canlılığını yitirmeye başlamıştır. Buna rağmen Osmanlı coğrafyasının çeşitli bölgelerinde klasik edebiyat kültürünü devam ettiren pek çok şairle birlikte, saray çevresinde veya üst düzey devlet kademelerinde görev yapan şair ruhlu yöneticilerin şiir sanatını icra

⁵ Akyüz, Kenan. **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul (?), s.21.

⁶ Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, ss. 332-336.

etmeleri, önceki yüzyıllardaki kadar başarılı olmasa bile bu yüzyılda da klâsik edebiyatın hayatta kalmasını sağlamıştır. Bu dönemde klasik Türk edebiyatı kültürüyle yetişmiş onlarca şair; özellikle gazel, kaside, tarih ve kıt'a, rubai gibi çeşitli nazım biçimlerini kullanmışlar ve Divanlar, Divançeler oluşturmuşlardır.

Bu yüzyılda oluşturulan Divanlarda, gazel sayılarının önceki yüzyıllara göre daha az, kasidelerin ise daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bunun dışında kasidelerin bütün bölümlerini içeren tam bir kasideye oldukça az rastlanmaktadır. Özellikle tevhid, na't, münacat gibi dinî konuların ağırlıklı olduğu türlerde, kasidenin yalnız iki bölümünün, "maksûd" ve "dua", bulunması neredeyse genel bir kural halini almıştır. Kasidenin medhiye bölümünün türe göre "medhiye" veya "maksûd" olarak ikiye ayrılması dikkat çekmektedir. Asıl "medhiye", medhiye kasidelerinde vardır. "Maksûd" bölümü ise her zaman övgü amacı taşımayıp türe göre değişik amaçlara yönelmiştir. Bu dönem şairleri memduhlarını övmek için daha fazla gerçekçi sebeplere yönelmişler ve onların vasıflarını daha realist olarak ele almışlardır.⁷

Klâsik edebiyatın yerini yeni bir edebiyatın almaya başladığı dönemlerde bu yüzyılın önemli edebi topluluklarından birisi olan Encümen-i Şuarâ, özellikle genç şairlerin yetişmesinde büyük katkı sağlamıştır. Encümen-i Şuarâ toplantıları 1861 yılının Mayıs ayında başlamış ve 1862 yılının başına kadar devam etmiştir. Toplantılar genellikle Hersekli Arif Hikmet Bey'in ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bir dost ve sohbet meclisi havasında geçen ve Leskofçalı Galib Bey'in başkanlık ettiği bu toplantılarda, eski kültürü bilen ve edebî zevkleri güçlü şairler yazdıkları şiirleri okumuşlardır ve okunan şiirler üzerinde uzun süren tartışmalar olmuştur.

Edebiyat tarihlerinin hemen hepsinde Encümen-i Şuarâ'nın eski şiirin son temsilcisi olduğu hükmü yer alır. Son devir edebiyatçılarından Rıza Tevfik, Tanzimat'la birlikte şiir ve edebiyat dahil hemen her alanda Batılılaşma'nın başladığı bir dönemde Encümen-i Şuarâ mensuplarının eski şiiri yeniden canlandırma gayretlerini boş bir çaba olarak değerlendirirken Ahmet Hamdi Tanpınar da topluluğu eski şiirin son seçkin zümresi olarak görür. Encümen-i Şuarâ müdavimleri, asırlar boyunca yavaş yavaş oluşmuş bir şiir estetiğine zarar vermeden yenileşmeyi denemişlerdir. Encümen-i Şuarâ toplantılarına devam eden ve isimleri tesbit edilebilen belli başlı şairler şunlardır: Kâdirî

⁷ Şentürk, A. Atilla. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 355.

şeyhi Osman Şems Efendi, Mehmed Lebib Efendi, Koniçeli Mûsâ Kâzım Paşa, Hoca Sâlih Nâilî, İbrâhim Halet Bey, Recâizâde Mehmed Celâl, Memduh Faik Bey, Deli Hikmet, Mustafa Refik Bey, Üsküdarlı Hakkı Bey, Sâlih Fâik Bey, Mustafa İzzet Efendi, Sâdullah Râmi Bey, Mustafa Eşref Paşa, İrfan Paşa, Mustafa İsmet Efendi, Ziyâ Bey (Paşa) ve Nâmık Kemal.⁸ Topluluk, müdavimlerinin farklı yerlere görevlendirilmeleri veya Tanzimat Edebiyatının içinde yer almaları gibi sebeplerden dolayı sekiz ay gibi bir kısa süre içinde dağılır.

Bu yüzyılda tezkirelerde ve edebiyat tarihlerinde⁹ isimleri zikredilen Klâsik Türk Edebiyatı kültürünün devamını sağlayan önemli şairler şunlardır: Âlî, Fehîm, Âgâh Paşa, Celâl Bey, Refî-i Kalâyî, Nailî-i Cedîd, Hâlet Bey, Şeyh Nazîf, Lebîb Efendi, Abdî, Üsküdarlı Hakkı, Eşref Paşa. Bunlar haricinde bu yüzyılda kadın şairlerin sayısının fazlalığı ayrıca dikkati çekmektedir. Şeref Hanım, Leylâ Hanım ve Âdile Sultan başta olmak üzere pek çok kadın şair, klâsik edebiyat kültürü çerçevesinde şiirler yazmışlardır.

1860 yılından itibaren Türk Edebiyatı yeni bir mecraya yönelmiştir. Tanzimat Fermanı'ndan sonra, özellikle Fransa'ya öğrenim görmek için gönderilen ve Batı kültürüyle yetişen aydınlar, Batılı tarzda yeni eserler yazmaya çalışmışlardır. 1860 yılında Âgâh Efendi ve Şinasi'nin çıkarmaya başladıkları Tercümân-ı Ahvâl Gazetesi ile Batı'ya yönelen edebiyatımız başlar. "Tanzimat Edebiyatı" adı verilen ve Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemseddin Sami, Abülhak Hamit Tarhan ve Ahmet Midhat Efendi gibi önemli şair ve yazarların birlikte yer aldığı bu edebiyatın sanatçıları özellikle Fransız edebiyatının etkisiyle yenilikler getirmişler ve sanat anlayışları bakımından farklılıklar göstermişlerdir. Her ne kadar yeni bir edebiyat teşekkül ettirilse de, bu edebiyatın önemli temsilcilerinin klâsik edebiyat kültürüyle yetişmiş olmaları sebebiyle özellikle şiirde eski kültürün etkisi belirgin bir şekilde görülmektedir.

⁸ Komisyon. "Encümen-i Şuarâ", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 179-181.

⁹ Konuyla ilgili şu kaynaklara bakılabilir: Tanpınar, Ahmet Hamdi. **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1997; Şentürk, A. Atilla. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yayınları, İstanbul 2011; İsen, Mustafa vd. **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2006; Komisyon, **Büyük Türk Klâsikleri**, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1985-1989; Mengi, Mine. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

1875 yılına kadar prensip olarak sosyal fayda formülüne bağlanan Tanzimat Edebiyatı, bu tarihten sonra, üslup ve konu bakımından kendisini yavaş yavaş Fransız romantizmine kaptırmıştır. Türk edebiyatının asırlarca süren alışkanlıklarına da uygun düşen bu kaptırış, önce üslupta başlamıştır. Nesrinin esasını Şinasi'den almakla beraber, sanatkârâne üslup kaygısı ile ondan ayrılan Namık Kemal'in romanlarındaki tabiat ve insan tasvirlerini daha canlı ve çekici hâle getirebilmek için romantik üslubun ihtişamından faydalanmaya kalkışması ile başlayan bu tesir, zamanlar, karakterlere, vakaların kuruluşuna ve temalara kadar yayılmıştır. 1880'den sonraki Türk romanında görülen bazı realizm ve natüralizm denemelerine rağmen, Kemal'i takip eden Recai-zâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid'in de ağır basan şahsiyetleriyle Tanzimat Edebiyatı, çok geniş ölçüde, romantizme bağlı kalmıştır.¹⁰

Tanzimat Edebiyatı sonrasında, 1896'dan itibaren Servet-i Fünûn Dergisi etrafında toplanan sanatçıların oluşturduğu ve Edebiyat-ı Cedîde adıyla da bilinen Servet-i Fünûn Edebiyatı teşekkül ettirilmiştir. Servet-i Fünûn şair ve yazarları Tanzimat Edebiyatı mensuplarının başlattıkları yenilikleri devam ettirmişler, hem şiirde hem nesirde önemli eserler kaleme almışlardır. Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Hüseyin Siret, Hüseyin Suat ve Süleyman Nazif gibi şairlerin yanında Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Rasim ve Mehmet Rauf gibi önemli yazarların bu kısa ömürlü edebiyatın halkası içinde yer aldığına şahit olunmaktadır. 5 yıllık bir faaliyetin ardından 1901 yılında topluluk dağılmıştır.

Servet-i Fünûn Edebiyatı, edebiyatımızın yeni bir merhalesi olarak sayılabileceği gibi, Tanzimat Edebiyatı'nın son safhası olarak da düşünülebilir. Çünkü gerek Tanzimat ve gerekse Servet-i Fünûn, gayede ve Divan Edebiyatı'na karşı takındıkları tutumda tamamıyla birlikteler. Servet-i Fünûn; Tanzimat devrine nazaran, Batı edebiyatı ile daha geniş temaslar kurmak, gayeyi daha bilgili ve kesin bir şekilde gerçekleştirmek imkânını elde edebilmiştir.¹¹

---

¹⁰ Akyüz, Kenan. **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul (?), s. 40.

¹¹ Akyüz, Kenan. **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi (1860-1923)**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1986, s.228.

1. BÖLÜM

1. MEHMED İRFÂN PAŞA'NIN HAYATI VE ESERİ

1.1. HAYATI

Klâsik Türk edebiyatının son temsilcilerinden biri olan Mehmed İrfan Paşa, Sicill-i Osmanî'de¹² İrfan Ahmed Paşa olarak anılmaktadır ve lakabının Medenîzâde olduğu bildirilmektedir. İbnülemin; şairin adının Mehmed İrfan Hayreddin Paşa olduğu ifade eder.¹³ Yine aynı kaynaktan öğrendiğimize göre 1230 (M. 1815) yılında doğmuştur. Hafız Halil Efendi'nin oğludur.¹⁴ İbnülemin'e göre; küçük yaşta babasını kaybetmiş, üvey babası Ali Rifat Bey'in gözetiminde bir eğitim hayatı sürdürmüştür. 1244 (1828) yılına kadar Manastır'da kalan Mehmed İrfan Paşa, burada Arapça ve Farsça öğrenmiştir.¹⁵

Sicilli Osmanî'de anlatıldığına göre, çok farklı görevlerde bir hayat süren Mehmed İrfan Paşa; 1242'de (1826/1827) defterdar mektupçusu hulefasından olup sonra Necip Paşa'nın divan kâtibi, Ağa Hüseyin Paşa ve Ali Rızâ Paşa'nın mühürdarı ve 1253'te maliye mümeyyizi, 1257'de (1841) serhalife, 1265'te (1849) mütemayizle maliye mektupçusu ve bir buçuk ay sonra evâmîr-i maliye müdürü,, 1566'da (1850) ikinci defa maliye mektupçusu, 1272'de (1855/1856) ûlâ evveliyle Anadolu defterdarı, 1275'te (1858/1859) maliye müsteşarı, 1277'de (1860/1861) Meclis-i Vâlâ azası, 1285'te (1868/1869) Ahkâm-ı Adliye azası, icra reisi ve bâlâ, 1288'de (1871) vezirlikle Edirne valisi olup beş ay sonra istifa etmiştir. Şair; 1290'da (1873) muhakemât reisi ve 1292'de (1875) Şûrâ-yı Devlet reis vekili ve sonlarında temyiz reisi vazifelerinde bulunmuştur. 1296'da (1879) Sicill-i Ahvâl Komisyonu reisi olduktan sonra 1304'te

¹² Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, C.3, s. 799.

¹³ İbnülemin Mahmud Kemal İnal. **Son Asır Türk Şairleri**, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul 1969, ss. 719-720.

¹⁴ İbnülemin Mahmud Kemal İnal. **Son Asır Türk Şairleri**, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul 1969, ss. 719-720.

¹⁵ İbnülemin Mahmud Kemal İnal. **Son Asır Türk Şairleri**, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul 1969, ss. 719-720.

(1886/1887) bu görevinden ayrılmış ve iki yıl sonra 20 Rabiü'l-Evvel 1306'da (24 Kasım 1888) vefat etmiştir.¹⁶ Mehmed Süreyya, aynı yerde şair hakkında: “Mizaha düşkün olup kâtip, şair, sâdık ve doğru idi.” demektedir. İbnülemin, şairin hezl ve istihzaya mail olduğunu rivayet etmektedir.

1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

İyi bir Arapça ve Farsça eğitimi alan Mehmed İrfan Paşa, klâsik edebiyat kültürüyle yetişmiş bir şairdir. 1861-1862 yıllarında Hersekli Arif Hikmet Bey'in evinde gerçekleştirilen Encümen-i Şuarâ toplantılarının müdavimlerinden birisidir. Bu sebeple şiir meclisleriyle de iç içe olmaya gayret etmiştir.

Zaman zaman coşkun ifadelerle rastlanan şiirlerinde, klâsik bir divan şairi üslubu hâkimdir. Klâsik bir divan şairinde görülen kelimeler, mazmunlar, tasavvurlar ve hayaller İrfân Paşa'nın şiirlerinde de vardır. Şiirleri, mana ve üslup bakımından kendisinden önce yetişen Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Nef'î, Nedim, Şeyh Gâlib vb. gibi büyük şairler kadar güçlü değildir. Genel literatürde ikinci sınıf olarak nitelendirilen şairler arasında sayılabilir. Bu bağlamda şairin kendi üslubunu bulamadığını; Gâlib, Sâmî gibi başka şairlerden etkilendiğini söylemek daha doğru bir ifade olur. Bir gazelinde Gâlib yolunda şiirler yazma gayretinde olduğunu ifade sadedinde zikrettiği aşağıdaki beyit de bunu göstermektedir:

‘İrfân bu nev-zemîn gâzelim Gâlibânedir

Versin şimâh-ı sâmi‘ -i bî-iştibâha fer (G 15 / 9)

Aşağıdaki beyitte ise Nef'î ile kendisini kıyasladığı görülen İrfân Paşa, sözlerinin (şiirlerinin) o dönemde sözün (şiirin) değerini yükselttiğini ifade etmektedir:

Ben de ‘aşrında ser-efrâz-ı sühân-sencânım

Çalemim vermede sermâye-i Nef'îye ziyân (K 1 / 40)

İrfân Paşa'nın Mevlâna'ya olan ilgisini ve hayranlığını, Mevlânâ'nın neslinden gelenlere gösterdiği hürmetten anlamak mümkündür. Bunları şairin şiir dünyasını oluşturan bilinçaltı unsurlar olarak zikretmekte fayda vardır:

¹⁶ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, C.3, s.799

Nesl-i pāk-i şeyḫ ʿ Abdü'l-Bākî-i rüşen-zamîr

Ḥazret-i ʿ Osmân Şelâhaddîn-i şeyh-i ḥâne-ķâh

Mazḥar-ı ser-pederdir feyz-i Mevlânâ ile

ʿ Ārif-i Zerküb-ı devrân zâtıdır bî-iştibâh

İrfân Paşa'nın şiirlerinin ve şiir anlayışının Namık Kemal tarafından eleştirildiğini, Namık Kemal'in Magosa'dan gönderdiği bir mektuptan öğreniyoruz. Namık Kemal mektubunda, İrfân Paşa'nın şiirlerinden örnekler vererek hem mana hem de şekil bakımından eleştirilerini sıralamaktadır. Namık Kemal'in genel şiir anlayışını da yansıtan bu mektuba göre, İrfan Paşa aynı beyit içerisinde birbiriyle çelişen kelimeler kullanmakta, ilgisiz hayaller kurmaktadır. Sanat kaygısı gütmekte, sözü süslemeye çalışırken hataya düşmektedir.¹⁷ Onun, Mecmua-i İrfan Paşa'nın mukaddimesinde eskilerin yolunu beğenmeyen yeni yetişmeler (nevresîdegân) elinde ziyan olan eserlerden bahsetmesi, Nâmık Kemal'in divan şiiri için yaptığı tenkitlere yeni bir hedef teşkil eder. İrfan Paşa'ya hitaben kaleme aldığı (1291/1874) ve ilk defa Mecmûa-i Ebüzziyâ'da neşredilen (I, nr. 7, 15 Zilhicce 1297) açık mektubunda Nâmık Kemal edebiyatın esasının hakikate uygun olması gerektiğini, birtakım süslerin ve şairane hayallerin bir eseri edebî eser yapmaya yetmeyeceğini belirtir. Sanat uğruna mananın feda edildiği, birbiriyle ilişkisi olmayan teşbihler ve yakışsız mübalağaların yer aldığı eski tarz içinde artık güzel eser meydana getirmeye imkân kalmadığını söyleyerek İrfan Paşa'nın beyitlerinden bu iddialarına örnekler verir. Kaya Bilgegil, Nâmık Kemal'in tenkitlerinin bir kısmında haklı olduğunu ileri sürerken Vasfi Mahir Kocatürk, en çürük beyitlerin seçilerek muhatabın aşırı bir şekilde hırpalandığını belirtir. Aslında muhatapları pek de belli olmayan “nevresîdegân” kelimesinin Nâmık Kemal tarafından bu kadar şiddetli bir tepkiyle karşılanıp bütün kusurun zayıf bir şair yerine divan şiirine yükletilmesi düşündürücüdür. Nâmık Kemal'in bu mektubunu Ebüzziyâ Mehmed Tefvik, Kemal Bey'in İrfan Paşa'ya Mektubu Muâhezât-ı Edebiyyeyi Şâmildir adıyla kitap halinde basmış (İstanbul 1304) ve Namık Kemal, Makâlât-ı Siyâsiyye ve

¹⁷ Söz konusu mektup, Kâzım Yetiş tarafından yeni harflerle de yayımlanmıştır: Yetiş, Kâzım. **Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları**, İstanbul 1989, s. 205-219.

Edebiyye adlı kitaba da dahil etmiştir (İstanbul 1327).¹⁸ Namık Kemal; bunun haricinde edebiyat ve şiirle ilgili düşüncelerini gördüğümüz diğer şair ve yazarlar hakkındaki mektuplarında, çağdaşı olan ve bir dönem Cerîde-i Havâdis yazarlığı da yapan Nüzhet Efendi'nin sanatını değerlendirirken İrfan Paşa'nın daha üstün olduğunu ifade etmektedir.¹⁹ Ancak Namık Kemal'in İrfan Paşa hakkındaki mektubu düşünüldüğünde İrfan Paşa'nın şiirlerinin sanat bakımından yeterli oluşu değil, Nüzhet Efendi'nin şiirlerinin fecaati ortaya konulmaktadır.

İrfân Paşa'yla ilgili değerlendirmelerde bulunan Nurettin Albayrak, onun şiirlerinin devrinde örneği çok görülen vasatın altında parçalar olduğunu söyler.²⁰ Ancak bu yargının, şaire karşı haksızlık olduğu kanaatindeyiz. Elbette bütün şiirleri sanat değeri bakımından üst düzeyde değildir; fakat şairin kaleminden yer yer orijinal beyitlerin döküldüğünü söylemek hakkaniyetli bir yaklaşım olacaktır. Gazelleri arasında bulunabilecek birkaç güzel örnekten biri “nedir bilmem” redifli olanıdır ki bu şiirin, Abdülhak Hâmid'in “Bir Hüsnün Hüznü” şiirine ilham kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. “Müstakîmin yeri olsaydı eğer dünyâda / Servler böyle mekâbirde hırâm etmez idi” beyti de zamanında çok sevilmiştir. Bu konuda Vasfi Mahir Kocatürk'ün bakışı daha objektiftir. Vasfi Mahir Kocatürk, şiirlerinde eski zevkin takdir edeceği söz oyunları ile birlikte düzgünlük, tabîlik, hatta biraz da samimilik bulunduğunu söyler.²¹

1.3. ESERİ

Mehmed İrfan Paşa'nın elimizdeki tek eseri çalışmamızın konusunu teşkil eden Mecmua-yı İrfan Paşa adıyla basılan eserdir. Üzerinde çalıştığımız nüsha, Toronto Üniversitesi Kütüphanesi'nde PL 248 I72A17 1858 kaydıyla bulunmaktadır. Toplam 92

¹⁸ Albayrak, Nurettin. “İrfan Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.444

¹⁹ Üstünova, Mustafa. **Namık Kemal'in Özel Mektuplarında Edebî Konular**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1988, s. 140.

²⁰ Albayrak, Nurettin. “İrfan Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.444.

²¹ Albayrak, Nurettin. “İrfan Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s.444.

sayfa olan eserin 1 ve 83 arasında manzum, 84 ile 92. sayfalar arasında mensur bölümler vardır. Çok fazla edebî değeri bulunmamakla birlikte, İrfân Paşa'nın devletin yazışma dilini iyi bildiğini ortaya koyan yazılar mevcuttur. Çalışmamızda eserin manzum bölümlerinde yer alan şiirler ele ele alınmıştır.

2. BÖLÜM

2. MECMUA-YI İRFÂN PAŞA

2.1. MECMUA-YI İRFÂN PAŞA’NIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. NAZIM ŞEKİLLERİ

2.1.1.1. Kasideler

Mecmua-yı İrfân Paşa’da 3 kaside mevcuttur. 14 beyitten müteşekkil na’t, şairin dini türde yazdığı bir kasidedir. “Sühan” kasidesinin yanında Maliye Nazırı Musa Saffetî Paşa’ya yazdığı Bahariyye, eserdeki diğer iki kasidedir.

2.1.1.2. Gazel

Mecmua-yı İrfân Paşa’nın en hacimli bölümünü gazeller oluşturmaktadır. 43 gazelin yer aldığı gazeliyât bölümünde klâsik edebiyat geleneğine uygun olarak Arap alfabesinde yer alan harflere göre bir sıralama takip edildiği görülmektedir.

2.1.1.3. Tahmis

Mecmua-yı İrfân Paşa’da toplam beş tahmis vardır.

2.1.1.4. Müseddes

Mecmua-yı İrfân Paşa’da gazel, kaside ve tahmise göre az tercih edilen bir nazım şekli olarak dikkat çekmektedir. Eserde beş benden oluşan ve münacat türünde yazılan bir tahmis mevcuttur.

2.1.1.5. Muhammes

Mecmua-yı İrfân Paşa’da beş bendlik bir muhammes bulunmaktadır.

2.1.1.6. Müstezad

Eserde on iki beyitten oluşan bir müstezad yer almaktadır.

2.1.1.7. Şarkı

Mecmua-yı İrfân Paşa'da sade bir dille yazılmış iki şarkı vardır.

2.1.1.8. Kıta

Toplam on beş kıt'anın bulunduğu Mecmua-yı İrfân Paşa'da, bu nazım biçiminin zaman zaman devrin büyüklerine övgü için kullanıldığı görülmektedir. Mesela İrfân Paşa; Sultan II. Mahmud, Ali Galib Paşa ve Nâfiz Paşa'ya övgü için kıt'a yazmıştır.

2.1.1.9. Tarih

Şiir vasıtasıyla tarih düşürmek, klâsik edebiyatın tarihe veya tarihî olaylara ışık tutması bakımından önemli addedilir. Bu bağlamda, aynı zamanda bir devlet adamı olan İrfân Paşa'nın eserinde sayı bakımından gazellerden sonra en çok kullanılan nazım şekli tarihtir. Eserde toplam 27 tarih bulunmaktadır.

2.1.1.10. Murabba

Eserde, "Münâcât" başlığıyla yazılan ve manzum bölümünün ilk şiiri olan dokuz bentlik bir murabba mevcuttur.

2.2. VEZİNLER

Şiir yeteneği bakımından çok üst düzeyde olmayan İrfân Paşa, farklı vezinler kullanmakla birlikte bu vezinleri nazma dökmekte zaman zaman zorlanmıştır. Bir başka ifadeyle eserde imale, zihaf, vasl ve medd gibi aruzun ahengini bozan uygulamalarla sık sık karşılaşılmaktadır:

Vezin çeşitliliği bakımından çok geniş olduğunu söyleyemeyeceğimiz Mecmua-yı İrfân Paşa'da 11 farklı vezin kullanılmıştır. Hezec bahrine ait 5 farklı vezin, remel bahrine ait 5 vezin ve recez bahrine ait de 1 vezin kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından incelediğimizde karşımıza şu sonuç çıkmaktadır:

Hezec Bahriyle Yazılanlar

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün: 31 defa

Mef'ûlü / Fâilâtü / Mefâîlü / Fâ'ilün: 17 defa

Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün: 7 defa

Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün: 6 defa

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ûlün: 2 defa

Remel Bahriyle Yazılanlar:

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün: 19 defa

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 9 defa

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün: 6 defa

Fe'ilâtün / Mefâ'îlün / Fe'ilün: 1 defa

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 1 defa

Recez Bahriyle Yazılanlar:

Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün / Müstef'ilün: 2 defa

2.3. KAFİYE VE REDİF

2.3.1.Kafiye

İrfân Paşa'nın şiirlerinde bütün kafiye türlerinin örnekleri kullanılmakla birlikte çoğunlukla tam ve yarım kafiye yer verilmektedir.

2.3.1.1. Yarım Kafiye: Mecmua-i İrfân Paşa'da yarım kafiye, az kullanılan bir kafiye türüdür:

Bir kere felek bahtıma meydân vereydi

Râh-ı talebi tûsen-i iqbâl devriydi

Kûy-ı emeli dîde-i müştâk göreydi

2.3.1.2. Tam Kafiye: Klâsik Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılan tam kafiye, Mecmua-yı İrfân Paşa'da da en fazla tercih edilen kafiye türüdür:

Şemîm-i gönca-yı la'liñ mezâka gül-be-şekerdîr

Öper қоқлар emersem ol zamân қанд-ı мükerrerdîr (G 7 / 1)

Тә'ир-и һүсн-и selîkam gibi bir rehberi var

Zür bâzû-yı қарîham gibi bir yâveri var (T 3 / 4)

2.3.1.3. Zengin Kafiye: Şairin bazı beyitlerde zengin kafiyeye başvurduğu görülmektedir:

Һamdülillâh yine kisve-i һadrâ-yı bahâr

Oldu revnâk-figen şafha-i deşt ü gühâr (K 2 / 1)

Sînemi nây eden et gönca-dehânım sensin

Қâddimi yây eden ey қаşı kemânım sensin (G 33 / 1)

2.3.1.4. Tunç Kafiye: İrfan Paşa'nın şiirlerinde zaman zaman tunç kafiye örnekleri de görülmektedir:

Ol serv-i nâz için ben idim ağlayan bu şeb

Seylâb-ı cüy-ı ekşim idi çağlayan bu şeb (G 3 / 1)

Һalkı şalkım şaçaq etdi o dehânı peçe âh

Dûd-ı sevdâ gibi başdan çıkarıp zülf-i siyâh (G 39 / 1)

2.3.2. Redif:

Mecmua-yı İrfân Paşa'da kafiyeler kadar redifler de önemli bir yer tutar. Redifler bazen bir ek, bazen bir kelime, bazen de hem kelime hem ek olarak kullanılmıştır:

2.3.2.1. Eklerden Oluşan Redifler:

Ġoncadır fem o nihâliñ gül-i ruhsâr *ından*

Noġtadır ħâl-i ruġu ħaġġ-ı siyeh-kâr *ından* (G 34 / 1)

2.3.2.2. Kelimelerden Oluşan Redifler:

Bilirmiş ħaġġı olmuş mevîden âşâr *besbelli*

Yine ħübân meyânında onlar ħisâr *besbelli* (G 42 / 1)

2.3.2.3. Hem Ek Hem de Kelimedden Oluşan Redifler:

Ne bezminden eşer vardır Cemiñ ne cāmı *ķalmışdır*

Faķat bir nāmı bir ķānūnunuñ aġķāmı *ķalmışdır* (G 8 / 1)

2.3.2.4. İki Kelimedden Oluşan Redifler: Mecmua-yı İrfân Paşa'da bazen iki kelimedden oluşun rediflere de rastlanmaktadır:

Ĥilķat gibi insân için āfet *ġoremem ħiġ*

Terkîbde bir cāy-ı selāmet *ġoremem ħiġ* (G 5 / 1)

Ĥaraltı ġosterip ħaġġ-ı rūy ile *inceden ince*

Ĥuşatmış şanki gird-i māhı hāle *inceden ince* (G 36 / 1)

2.3.2.5. İki Kelime ve Bir Ekten Oluşan Redifler: Eserde sayıları az da olsa, iki kelime ve bir ekten oluşan redifler de vardır:

Zîb ü ferdîr hâlka-i rindâne-*i yâkût şarâb*

Cilve-gerdir meclis-i mestâne-*i yâkût şarâb* (G 4 / 1)

2.4. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Klâsik Türk edebiyatı, kuruluş yıllarından beri Arap ve Fars edebiyatlarının etkisinde gelişmiştir. Altı yüz yıllık süreçte bazı şairlerin (Türkî-i Basit mensupları gibi) Türkçe kelimelerin kullanılmasında gösterdikleri gayret ve hassasiyete rağmen şiir dilindeki Arapça ve Farsça hâkimiyeti kıramamıştır. Bununla beraber, geçen süreçte pek çok kelime artık dile yerleşmiş, kalıplaşmış ve klâsik şiirin malzemesi haline gelmiştir.

Bir 19. yüzyıl şairi olan İrfân Paşa'nın şiirlerinde genel olarak klâsik bir dil hâkimdir. İrfan Paşa da diğer klâsik edebiyat şairleri gibi, ortak olarak kullanılan pek çok kelimeye şiirlerinde yer vermeye çalışmıştır. Bunlarla beraber, zaman zaman Arapça ve Farsça kelimelerin yoğunluğu dikkati çekmektedir. Bu durumun, şairin aldığı eğitim ve yetiştiği kültür ortamıyla yakından ilgisi olduğu kanaatindeyiz. Çünkü iyi bir Arapça ve Farsça eğitimi alan İrfân Paşa, bu dillere ait kelimelerin şiire aktarılmasında çok da zorlanmamıştır. Şairin, kelimelerin beyitler arasına yerleştirilmesi hususunda klâsik bir divan şairi kadar mâhir olduğu görülmektedir. Bu olumlu yönlerinin yanında, kimi zaman kelime tekrarlarına düştüğünü, bazı beyitlerde redif ve kafiyelerde aynı ustalığı gösteremediğini eklememiz gerekir.

Eserde çok az da olsa eski Anadolu Türkçesine ait bazı kelimelere de rastlamaktayız:

kanğı:

‘ İrfân bu çarh-ı kecrevin erbâb-ı fiñnata

Göster ki **kanğı** gerdişi gaddârlık degil (G 30 / 7)

karındaş:

Dîn **karındaş**ları şükr edelim Mevlâya

Verdi fer mesned-i fetvâya bir ehl-i taḥkîk (G 23 / 1)

3. BÖLÜM

3. EDEBÎ SANATLAR

Şiirin en önemli unsurlarından birisi edebî sanatlardır. Şairler, geniş hayal ve tasavvur güçlerini, duyuş ve düşünüşlerini kalıpları belli birtakım edebî sanatlarla şiire yansıtırlar. Edebî sanatların şiirde kullanılması, kelimelerin ya da ifadelerin farklı çağrışımlarla okuyucunun zihnine yerleşmesine vesile olur. Böylece okuyucu için yeni anlam katmanları ortaya çıkar.

Her şair gibi İrfân Paşa da mümkün olduğu kadar edebî sanatlarla şiirlerini zenginleştirmeye ve renklendirmeye gayret etmiş; okuyucusunun hayal, tasavvur, duygu ve düşünce dünyasına hitap etmeye çalışmıştır. Genel olarak incelendiğinde, hemen hemen her klâsik edebiyat şairinde karşılaşılan edebî sanatların zaman zaman büyük bir maharetle mısralar arasına yerleştirildiği görülür. Edebî sanatları birtakım orijinal hayallerle birleştiren İrfân Paşa, bu vesileyle şiirinin değerini artırmaya çaba sarfetmiştir.

Bu bölümde, İrfân Paşa'nın şiirlerinde en fazla yer alan on beş edebî sanat, örneklerle gösterilmiştir.

3.1 Teşbih: Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibariyle zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanattır.²²

Aşağıdaki beyitte sevgilinin kaş (ebrû), hançere teşbih edilmiştir:

Ser-fürû kâmetimi kıldı tîr-i ham-geşte

Edeli hançer-i ebrûsunu teşhîr baña (G 2/4)

Aşağıda, sevgilinin “ben”i (hâl), karabibere (fûlful) benzetilmiştir:

Ne eşer-i kayd-ı kâkül ne hevâ-yı hâl çün fûlful

Cihânda başıma bir gelmedik sevdâ mı kalmışdır (G 8 / 4)

²² Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 31.

3.2. İstiare: Kelimenin lugat manası “ödünç alma, birinden iğreti bir şey alma”dır. Edebî sanat olarak “bir şeyi gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır”.²³

Aşağıdaki beyitte; sevgili yerine meh (mâh) yani ay kelimesi kullanılmıştır:

Ne şorarsın ikide birde urup sîneme el

Sensin ey meh sebeb-i sūz-ı nihānım sensin (G 33 / 3)

3.3. Tezat: Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce, duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır.²⁴

Sözlükte “meydanda, açıkta”²⁵ anlamına gelen peydâ kelimesinin aşağıdaki örnekte “gizli” manasındaki nihân kelimesiyle tezat oluşturduğu görülmektedir:

Sühan oldur ki maşdar-ı haqq-ı ta' bîr

Lafz-ı bîgâne sudūr etmeye peydâ vü nihân (K 1 / 4)

3.4. Teşhis: İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı, duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek teşhis sanatıdır.²⁶

Aşağıdaki beyitte, sevgilinin zülfü tuzak kuran bir avcıya benzetilerek teşhis sanatı oluşturulmuştur:

O mehiñ dāne-i hāli ile dām-ı zülfün

Etdi şayyād-ı kazā ālet-i teşhîr baña (G 2/6)

3.5. Mübalağa: Sanatkârı heyecanlandıran hadisenin, heyecanın mahiyet ve şiddetine göre büyümesi veya küçülmesidir.²⁷

²³ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 51.

²⁴ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 76.

²⁵ Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1997, s.863.

²⁶ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 121.

Aşkın verdiği ızdıraptan dolayı gözlerinden dökülen kanlı gözyaşları sele dönüşmüş ve Kızılırmak'a benzemiştir:

Çan döker dîdelerim tâ-be-seher

Seyl-i eşkim Kızılıрмаğa döner (Ş 2 / 2)

3.6. Tenasüp: Manaca, aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimeyi bir arada kullanmaktadır.²⁸

Aşağıdaki beyitte çâre (ilaç), derd (hastalık), tabib ve ilâc kelimeleri tenasüp grubu oluşturur:

Ol çâre-sâz-ı derd-i derûnum olan tabîb

Bir derd-i bî-^c ilâca meger mübtelâ imiş (G 20 / 6)

3.7. Leff ü Neşr: Bir beytin mısraında bahsedilen şeylerle ilgili olan sözleri ikinci mısraında kullanmaktır.²⁹ İlgili sözler beyitte alt alta gelecek şekilde sıralanmışsa leff ü neşr-i müretteb, çapraz olarak yer almışsa leff ü neşr-i müşevveş adını alır.

Aşağıdaki örnekte mushaf-levh ve hatt-ı nevhîz-hatt-ı reyhân kelimeleri leff ü neşr-i müretteb sanatını oluşturmaktadır:

Muşhaf-ı ^c ârız-ı dil-dârda hatt-ı nevhîz

Levh-i gül-gûna yazılmış hatt-ı reyhân gibidir (G 14 / 8)

3.8. Telmih: Geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca, bir atasözüne veya bir şiire işaret etme sanatıdır. Daha çok hatırlatma amacına yöneliktir.³⁰

---

²⁷ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 131.

²⁸ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 190.

²⁹ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 206.

Örnek olarak aldığımız birinci beyitte Hârût ve Mârût hikâyesine, ikinci beyitte ise Doğu'nun esâtiri kahramanlarından Cem'in macerasına telmih vardır:

Düşer Hârût ü Mârût olsa kayda sırr-ı sevdâya

Nice sihr-âferînle ol efsûn-kâra müsahhârdır (G 7 / 4)

Ne bezminden eşer vardır Cemiñ ne cāmı kalmışdır

Fakat bir nāmı bir kânūnunuñ aḥkāmı kalmışdır (G 8 / 1)

3.9. Tecrid: Bir şairin kendini mücerret bir şahıs farz ederek, yani ayrı bir kimse gibi düşünerek hitapta bulunmasıdır. Söz, dış görünümü ile başkasına sesleniliyormuş kanaati verir.³¹ Aşağıdaki beyitte şairin, başka bir kimseye hitap ediyormuş gibi bir görüntü içinde olduğunu söylemek mümkündür:

‘İrfân yeter teğafülü ol mest-i nahvetiñ

Ben derd-i ‘aşkı söylerim ol dāstān oğur (G 11 / 7)

3.10. İrsâl-i Mesel: Söylenen bir düşünceyi pekiştirmek amacıyla sözü bir atasözü veya atasözü niteliğinde bir sözle destekleyerek kuvvetlendirmektir.³² Aşağıdaki beyitte, insanın mertçe davranması ve gerçek rızık verici olan Allah'a tevekkül etmesi durumunda rızıkının balığın karnında bile gelebileceği anlatılmaktadır:

‘Abeşdir rızık için endîşe Ḥaḳ Rezzāk-ı muṭlağdır

Gelir baṭn-ı semekte olsa āb u dāne merdāne (36 / 9)

³⁰ Aktaş, Hasan. **Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Söylem Yayınları, İstanbul 2002, s. 111.

³¹ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 160.

³² Aktaş, Hasan. **Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Söylem Yayınları, İstanbul 2002, s. 134.

3.11. İktibas: Bir ayeti, bir hadisi ya da bir sözü tam veya yarım olarak anlamlı bir biçimde aktarma/ödünç alma sanatıdır.³³ Aşağıdaki beyitte geçen “göz açıp kapayacak sürede” anlamına gelen lemhatü'l-basar ifadesinde bu sanatın örneği görülmektedir.

Mîkât-ı ' ömr ararsan eger lemhatü'l-başar

Göz yumduğun leyâl açarsan nehârdır (G 6 / 5)

3.12. Tevriye: İki ya da daha fazla anlamı olan bir kelimenin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir.³⁴ Aşağıdaki beyitte geçen Gülistan kelimesiyle, hem kelimenin anlamı olan “gül bahçesi” hem de Sa'dî'nin bu addaki eseri kastedilmektedir.

Mümkün müdür ki bülbül-i şeydâsı olmayam

Benden o gül-nihâl-i edeb Gülistân oğur (G 11 / 4)

3.13. İstifham: Hayret, şefkat, elem, nefret, kin gibi heyecan ve duyguların soru şeklinde tezahürüyle ortaya çıkar; fakat bu sorulara cevap beklenmez.³⁵ Aşağıdaki beyitte şair gönül kuşuna seslenirken bu sanata başvurmuştur:

Nedir pervâzîñ ey murğ-ı dil-i ' İrfân şeh-i ' aşkıñ

Düşüp dergâhınâ tut sen de lâne rüyuma lâne (G 36 / 14)

3.14. Hüsn-i Ta'lil: Herhangi gerçek bir olayın meydana gelişini, hayalî ve güzel bir sebebe bağlama sanatıdır.³⁶ Aşağıdaki beyitte ağaçların çiçek açması, yeryüzünde şenlik oluşturma isteklerine bağlanmıştır:

³³ Aktaş, Hasan. **Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Söylem Yayınları, İstanbul 2002, s. 119.

³⁴ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 86.

³⁵ Külekçi, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 109.

³⁶ Aktaş, Hasan. **Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Söylem Yayınları, İstanbul 2002, s. 75.

Hākde Şenlik için ādet-i dirĦn ũzre

Donanıp oldu çiçeklerle muzeyyen eŐcār (K 2 / 2)

3.15. İŐtikak: Aralarında mana ve terkip itibariyle fark olmak kaydıyla bir kōkten baŐka bir kelimenin, kelimelerin tūretilmesidir. AŐağıdaki beyitte yer alan mukārın (yaklaŐmıŐ, bitiŐik) ve karĦn (yakın) kelimeleri iŐtikak sanatını oluŐturmuŐtur:

TeŐrĦke mūsteħaŐ mı degildir muŐārini

Bir fi' l-i bed ki sū-i őrĦnden Őūdūr eder (G 16 / 6)

4. BÖLÜM

4.1. METİN

Metnin yazımı esnasında Osmanlıca harflerle Latin harflerinin uyum sorunu sebebiyle ortaya çıkabilecek güçlükleri engellemek için transkripsiyon işaretleri kullandık. Kullandığımız transkripsiyon işaretleri şu şekildedir:

ا	a, e, i, ı, u, ü, ā	ض	z, d
ء	o	ط	ṭ
ب	b	ظ	ẓ
پ	p	ع	ʿ
ت	t	غ	ġ
ث	s	ف	f
ج	c	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ü, ū
ز	z	ه	h, a, e
س	s	ه	h
ش	ş	ی	y, ı, i, ī,
ص	ş		

MÜNACĀT

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Hevāya hıdmet olup nefis için şaded Rabbim
Günāh ü ma' şiyetim oldu bî-' aded Rabbim
' Atā vü luţfuna olmaz kıyās ü ħad Rabbim
Kerem seniñdir amān Ĥālikım meded Rabbim
- 2 Ĥavā'ic-i şehevātıdır etdigim a' dād
Şu nefis-i zālīm ü mucberden eylerim feryād
Bu rū-siyāha kııl ihsān ü ' afv eyle imdād
Kerem senindir amān Ĥālikım meded Rabbim
- 3 Hevā-yı lāle-ruĥān ile geĉdi eyyāmım
Fürüg-ı cām-ı eme oldu münĥaşır şāmım
Henüz feyz-i tecellî-i dilde nā-kāmım
Kerem senindir amān Ĥālikım meded Rabbim
- 4 Esîr-i nefis-i ĥarîşim rehāya muĥtācım
Marîz-i derd-i günāhım devāya muĥtācım
Kemāl-i lutf ile ' afv ü ' aţāya muĥtācım
Kerem senindir amān Ĥālikım meded Rabbim
- 5 Gözüm açılmadı ĥāb-ı girān-ı ģafletden
Henüz bulmadı gönülüm rehā bu zulmetden
Naşib yok mu baña pertev-i hidāyetden
Kerem senindir amān Ĥālikım meded Rabbim

6 Faķih-i medreseniñ ķil ü ķali bî-te 'şîr
 Zamâne şeyhleri dîv-i nefis elinde esîr
 Hıuşul-i ma' rifete mâ-ħazarda yok tehbîr
 Kerem senindir amân Hâliķım meded Rabbim

7 Hırâş-ı sâmi' a çok ķavl-i ehl-i hikmetde
 Ma' âdi münker olan izdiyâd ü keşretde
 Ufûle-vâr meyelân kevkeb-i hidâyetde
 Kerem senindir amân Hâliķım meded Rabbim

8 Ne elde ħabbe ķadar zıhır-ı ahret mevcûd
 Ne dilde zerre ķadar feyz-i ma' rifet mevcûd
 Ne ķudsiyân ile zevķ-i muvâneset mevcût
 Kerem senindir amân Hâliķım meded Rabbim

9 Muħaķķaķ ise semâdan nüzülü âsmânıñ
 Naşîb-i ma' rifet olmak gerekdi ' İrfânıñ
 O ' abd-i ' âcize şâmil degil mi ihsânıñ
 Kerem senindir amân Hâliķım meded Rabbim

NA' T-I ŞERÎF

Vücûduñ Raħmete'l-lil-' âlemîndir yâ Resûlallâh

Cünüduñ enbiyâ vü mürselîndir yâ Resûlallâh

Kim olsun zāt-ı pākin olmayıp da ‘illet-i tekvîn
 Ḥabîbiyyet saña vaşf-ı güzîndir yâ Resûlallâh

Cemâlin fer verip mihr-i cihân-ârâya ol yüzden
 Kevākib mazhar-ı nūr-ı cebîndir yâ Resûlallâh

‘Urûc-ı sidreye ‘usret mi var cism-i şerîfiñle
 Saña süllem bu ne ʔāk-ı berîndir yâ Resûlallâh

5 Cemî‘-i baḥtiyārân-ı hidâyet kâ’inât içre
 Nevâl-i re‘ fetinle kām-bîndir yâ Resûlallâh

‘İbādî mu‘ciz olmaz mı edâ-ı ḥaḳḳ-ı evşâfin
 Şahâyıf zîb-i furḳân-ı mübîndir yâ Resûlallâh

Ḳabûl etmez ‘ulüvv-i ḳadr ü şânıñ şeyn-i red aşlâ
 Daḥîl-i dergehiñ ğamdan emîndir yâ Resûlallâh

Nice maḥv eylemez ‘ummân-ı iḥsânıñ ki nisbetle
 Ma‘âşî ḳatre-i mâdan gemindir yâ Resûlallâh

Ḥuşûşâ ḳatre-i eşk-i ned-i luḳfuñla
 O ‘ummân içre çün dürr-i şemîndir yâ Resûlallâh

10 Deḥâlet eyleyen ğam-ḥâr-ı ḥarmân-ı necât olmaz
 Derk-i dâr el-amân-ı mücrimîndir yâ Resûlallâh

Bu ‘abd-i rû-siyâhı da amân redd etme bâbından

Perişân hal ü mağmûm u hazîndir yâ Resûlallâh

İşim ihsânına qalmışdur ancak luřfuñ olmazsa

Ma’zallâh benim düz-ı haqîrîndir yâ Resûlallâh

Qabûl eyle bu nâ-ehli de zıll-i rāyet-i hamda

Qapında bir gedā-yı kemterîndir yâ Resûlallâh

Meded-i ‘İrfān-zārı kām-kār eyle řefā‘ atle

El açmış dergehiñde müsta‘îndir yâ Resûlallâh

TĀRĪĦ-İ SĀL-İ CEDĪD

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

Bedîhîdir ki Ħan ‘ Abdü’l-Azîz-i ma‘delet-kārın

Selāţîn-i selefde gelmemiřdir miłři devrāna

Bu rütbe Ħusn-i te’şîr olmaz iksîr-i ĥayāt olsa

Ħulûs-ı pāki berî‘a’s-si‘a oldu ĥal-i burhāna

Edip bāzū-yı pür-zür ‘ulüvv-i himmeti teřmîr

Şālâĥ āşārını az vaqt içinde koydu meydāna

Riyāz-ı mülk-i feyz-i maqđemi kıldı zümürred renk

Revā hıızr-ı meded-res dense ol sultān-ı zî-şāna

5

Bu rütbe şıdk u ihlās ü himemle her umūrunda
Olur elbette mazhar nuşret ü tevfiķ-i Yezdāna

Ķudūmü müs' adet baķşā-yı evreng-i ħilāfetdir
Vücūdı luţf-ı ħaķdır bende-gān-ı vezîr-i destāna

Hezārān sāle îşāl eyleyip iclāl ü şevketle
Ĥudā her sāli eyyām-ı sürūr etsin ħaķāna

Be-ħaķķ-ı vaşfını inşāda ' ācizdir ħalem ammā
Velî ni' metiñ vācibdir evşāf-ı sūĥandāna

Du' āsın tām tārîĥ ile tekrār eylerim ' İrfān
Ola nev-sāli eyyām-ı şafā ' Abdü'l-' Azîz Ĥāna

ĶALELİ ĶIŞLASI ÇÜN TĀRÎĤ

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Şehen-şāh-ı zamān şāĥib-ķırān-ı ' arşā-i devrān
' Azîzü'ş-şān Ĥān ' Abdü'l-' Azîz ma' delet-ārā

Mü'eyyid olduĥun dîn-i mübîne eyledi işbāt
Edip tes' id-i aĥvāl-i cünūda himmeti icrā

Muḳaddem vālid-i zî-şānı Hān Maḥmūd-ı ḥayr-āşār
Süvārî ‘ asker için eyleyip bu kışlayı inşā

Mürūr-ı vaḳt ile olmuş idi muḥtāc-ı tecdīde
Muvaffaḳ eyledi şāh-ı cihāmı Hāzret-i Mevlā

5 Yapıldı böyle bir resm-i behîn üzre metānetle
Cedīd ü ceyyid oldu sāye-i luḥfunda ser-tā-pā

Ayağı basmaz oldu yerlere şınıf-ı süvārîniñ
Bu yüzden de edince şāh-ı ‘ālem ḳadrini a‘lā

Odur yektā-süvār ‘arşa-gāh-ı şevket ü iclāl
Odur meydānın vird-i bî-mişli himmet-i ‘ulyā

Semend-i ‘adlinin feyz-i şabāhe’l-ḥayrı ‘ālemden
Ġubār-ı tîre-i şebdîz-i zūlmü eyledi imhā

Hudā efzūn edip eyyām-ı ‘ömrün fevz ü nuşretle
Cünudu bî-şimār ü tāb-dār olsun nücūm-āsā

10 At oynat sen de ‘İrfān saḥn-ı tārîḥ-i mücevherde
Ne ceyyid oldu kışla kıldı Hān ‘Abdü’l-‘Azîz iḥyā

KAŞİDE-İ SÜHAN

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün

Sühan oldur ki belā sa'y-i belîg-i ezhān

Ola ' aqs-efgen āyîne-i fehm ü iz' ān

Sühan oldur ki dūçār olmaya ta' kıdāta

Ola mānendi selāsetde aniñ āb-ı revān

Sühan oldur ki hāzef-pāre-i āgyār ola devr

Olmaya cevher-i efrād-ı şadedde noqsān

Sühan oldur ki maşdar-ı haqq-ı ta' bîr

Lafz-ı bîgāne sudūr etmeye peydā vü nihān

5 Anı terkîb edip eczā-yı feşāhat ya' nî

Rūh-ı ma' nāya ola cism-i laţîf-i cesbān

Eyleyip hüsn-i belāgatle daĥi arz-ı cemāl

Cezb ede qalb-i sühandānı mişāl-i hūbān

Ola pervāne-i envār-ı ma' ānîsi bedî'

' Andelib-i gül-i gül-zār-ı mezāmini beyān

Bu sühan ancak olur şab' -ı Selîmin eşeri

Yardım eyler ise sermāye-i ' ilm ü ' İrfān

Bu sühandan şadef-i baħr-ı mu‘ārif güheri
Bulsa derc etmege ğavvās-ı qarîha imkân

10 Naşş olur tāk-ı mu‘allā-yı sipihre bu sühan
Şevk-i dîdārı eder mihr ü mehi ser-gerdân

Bu sühan kâ‘ilini tâc-ı ser-i ‘âlem eder
Dürrü vâlāsı olur melce-i ħâcet-mendân

Şıdķ-ı da‘vâma benim işte delîl-i vâzıh
Ser-firâz-ı üdebâ şadr-ı celîl-i zî-şân

Dâver-i mu‘ciz eşer nâdire gevherdir ki
Fâħr eder luţf u cüduyla elbâ-yı zamân

Gül-i be-çeşm ħased olmuşdu eger görse idi
Eşer-i ħâmesini nergisî-i nâdiredân

15 Eyleyse remi sihâm-ı nazār Oķçuzâde
Ķaddi ħam-geşte olur reşk ile mânend-kemân

Görse Ķara Çelebi-zâde sevâd-ı raķamıñ
Dü siyâhıyla eder hicret mülk-i Sûdân

Ne gezer nesc-i ħarîrimde o nâdîde ħumaş
Ki anıñ gibi ola zîver-i düş-ı devrân

Lâl olur nazm-ı selîsin eline alsa kelîm
Varamaz hiss-i belâgatde o Ka'be-i hîşân

Çalemi menfez-i enfâs-ı Mesîhâ gibidir
Nefhası mürde-i ahyârı eder mazhar-ı cân

20 Meyelân eylese bir maşlahat-ı tensîka
Hüsn-i tevfiqa sarîri yetişir müjde-resân

‘Aql u idrâkini görseydi Eflâtûn
Şerm ile olmuş idi gûşe-i hamda pinhân

Hüsn-i tedbîrine olsaydı Aristo vâkıf
‘Aşra mirşâd-ı teħassürle olurdu nigerân

Çuvve-i hilline bir uçde getirmez tâkat
Çuvve-i ‘ağd ede bir münkat‘ına vermez amân

Mümteni‘ ħükümüne ħor mümkün olan eşrârı
Ĥayra dâ’irse verir mümteni‘ âta imkân

25 Nâzik ol rütbene pür kâr-ı ħayâli tab‘ı
Ĥayta-i noħta-i mevĥümede eyler devrân

Vüs‘at-i çuvve-i idrâkine nisbetle daĥî
Çalamaz noħta-i mevĥüme ħadar kevn ü mekân

Edeb ü hilminiñ efgendesidir hilm ü edeb

Luţf u ihsânınıñ üftâdesi luţf u ihsân

Haqq u evşâfını îfâda kalem ‘âcizdir

Sühana gerçi bulunmazsa da hadd ü pâyân

Şevk u evşâfı ile bir ğazel inşâd edeyim

Olayım eşer-i kadîm-i şu‘ arāya puyân

30 Ne kadar ülfeti kerem etse benimle cānān

Hatt-ı püşt-i lebidir perde-keş rāz-ı nihān

‘Âkıbet bir büt-i tersā-beçeye oldum esîr

Dūd-ı sevdāsı sırra perde-i nur-ı îmān

Ne yeter hañçer-i ebrūsuna şabr u tākāt

Ne kalır nişter-i gamzesine tāb ü tūvān

Zülf-i müşkînin açar şemse icāzet vermez

Göñül eyler mi taħammül dayanır mı buña cān

Cismimi etdi tevaħhüşleri hem-hāl-i hayāl

O perî-peykeri bildim ki degilmiş insān

35 ‘İyd-ı ekber bilip eyyām-ı bahār-ı hüsniñ

‘Āşıkā müşfik ola dilbere cānım qurbān

Yanarım derler ise tesliyet-i mevhūme

Maṭla‘ım ḥaqqına erbāb-ı tabî‘at ‘İrfān

Şadr-ı mu‘acciz kıılma dāver-i ḥükm-ter qoma

Ey olan derd-i dil-i miller ü mülke dermān

Sensin ol mālîk-i iklîl-i ḥazākat ki qalır

Hüsn-i teşhîş ü tedābiriñe Loqmān ḥayran

Mülkü işlāh eden āşār-ı ‘uluvvi himemin

Nezd-i erbāb-ı başîretde degildir pinhān

40

Ben de ‘aşrında ser-efrāz-ı sūḥan-sencānım

Qalemim vermede sermāye-i Nef‘îye ziyān

Maqdem-i ta‘ıma dîbā-yı münîf olsa ḥaşîr

Qadr-i iclālîme nisbetle degildir şâyān

Benim ol mālîk-i gencîne-i nāyāb-ı sūḥan

Şerm-sār-ı eşer-i kilik-i terimdir sehbān

Quvve-i beniyye-i endîşemi müstekmildir

Kimyā-yı nazār-ı pākîñ eyā faḥr-i zamān

Eylemek isterim ālā-yı vücūduñ taḥdīs
Böyle güftār-ı perîşān ile üftān-ı hîzān

45 Hānümāniñ ola devlet ile hemîşe ma' mūr
Zāt-ı pākiñ ola hemvāre nigeh-bān-ı cihān

KAŞİDE-İ BAHĀRİYYE

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' lātün / Fe' ilün

Ḥamdülillāh yine kisve-i ḥadrā-yı bahār
Oldu revnāḳ-figen şafḥa-i deşt ü gühār

Ḥākde şenlik için ādet-i dirîn üzre
Donanıp oldu çiçeklerle muzeyyen eşcār

Eyleyip şu' le-i gül şāḫ-ı nihāl üzre zuhūr
Güyyā meş' ale-zār oldu ser-ā-ser gül-zār

Sünbül ikād-ı ḳanādîl edip eṭrāfında
Leb-i ḥavz oldu Boğaziçi gibi pūr-envār

5 Sāgar-ı lālede ne cür' asıdır dāğ degil
Çünkü nās eyledi bu neşve ile def' -i ḥumār

Mūzıḳa nevbetin emr eyledi sulṭān-ı rebî'
Bāğa şaf beste olup başladı āhange hezār

Bir hevâdır o manevra çevirip ceş-i tıyūr
 Kıldılar ‘ arz-ı şanâ‘ at ile ezhâr-ı mesâr

Görinüp zülf-i ‘ arūs açdı civânperçemini
 Etdiler birbirine karşı letâfet-i îşâr

Gül-zâr ana olup cāy-ı keşâyış-i Gülşen
 Serv-i kâd ana maķâm oldu kenârı cübâr

10 Saķf u ebvâb-ı limonluklarıñ oldu mekşûf
 Koķlayıp olmak için mest-i temâşâ hüşyâr

Vaķtidir Āşaf-ı zî-şân buyursun teşrîf
 Olsun iķbâl ile şayfiyesine nûr-ı nisâr

Nâzır-ı mâhir-i mâliye müşîr-i efhâm
 Bu ‘ alâ menķıbe destûr-ı mekârim girdâr

Öyle Āşaf ki nazîrin göremem ‘ âlemde
 Tâb-ı rengînine râcih diyemem faşl-ı bahâr

Hüsni-i tedbîri nesaķ-sâz-ı mihâm-ı devlet
 Re’y-i müstaḥseni ḥelâl-i umûr-ı düşvâr

15 Ba‘ zı re’yinde denir Āşaf Risto-fikret
 Ba‘ zı tedbîrde düstûr-ı Felâtun-efkâr

Şıdķ u ihlāş-ı şehensāh ile beytü'l-māli
Şarf edip mā-ħaşal-i himmetin etdi i' mār

Bu ķadar ħāşıl olur olsa ħaz' 'inde nā
Bu ķadar ķurtarılır dest-i sirķatten dīnār

Öyle destūr-ı fatīn Āşaf-ı gerdūn-ı temkīn
Ĥādīm-i dīn-i mūbīn fāzıl-ı taħrīr-i āşār

Göremez çarĥ-ı berīn rūy-ı zemīn fīmā bi' ad
Zātıdır nādīr-i edvār-ı ferīd-i ' aşār

20

Görse Vaşşāf ü Ĥarīrī eşer-i ħāmesini
Kendi tārīĥ ü maķāmātın ederler inkār

Ĥalb-i şaffetde füyüzāt-ı tecelli Lāmi' î
Vech-i pākinde nümāyaān leme' āt-ı envār

Āşafā menba' -ı fażl u hünerā dād-girā
Var mı zātın ĥibi bir naĥl-i meĥāşin eşmār

Gerçi pā-der-gil isem de var iken şā' irlik
Vaşfiña şevķ gelince olunur mu izmār

Sīmā-yı zīr-i cenāhıñla bülend-aĥter iken
' Ayıbdır midĥat-i zātında dirīĥ-i ĥüftār

- 25 Her zamān böyle reh-i vaḡfına sevḡ etsem āh
 Dāmen-i ṡab‘ ımı ḡoyverse de derst-i ekdār
- Şi‘ r ü inşāya bedel ḡayli zamāndan beridir
 Vech-i taḡrīri ḡurūf eylerim ekşer izbār
- Maşrafıñ kāffesi oldu ma’āşa mevkūf
 Ḳangısın rü’yet eder penc şad ü çār hezār
- Bāḡuşuş işte bu mevsîmde tenezzüh lâzm
 Bir hevādır yere naḡl ile bilā isticār
- Bu da mevkūf-ı vücūd-ı bedel-i îcāre
 Fazla maşraf olarak bir de ḡayıḡ ücreti var
- 30 Dāverā mevsîmine etdi tesādüf şoḡbet
 ṡül-i ‘ ömrünle eder yoḡsa tenezzhü dil-zār
- Zîver-i fark-ı ‘ abîdānesidir ‘ İrfānıñ
 Sāye-i luṡfun ıraḡ etmeye Rabb Settār
- Ḥānümānıñ olup ābād-ı cihān durduḡça
 Ḳül-i tābıñ ola üşküfte-i envā‘ ı mesār

TAHMÎS-İ ĞAZEL-İ SÂMÎ

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün /

- 1 O şüh kıand-i güftâr ile hengâm-ı vişâlimde
 Olup eşk aremîde dîde-i Ceyhün mişâlimde
 Kemâl-i hayret ile bahş-i hüsne intiķâlimde
 Hatt-ı sebzın dedi ol tûfî-i işve su'âlimde
 Zümürüdden kenâr âyîne-i ruhsâr-ı âlimde
- 2 Ne hâlet gösterir ol dîde-i şehlâ-yı nigâh yâr
 Uyanıp lezzet-i hâb-ı seherden var iken âşâr
 Bunu kilik-i tahayyül başka taşvîr eylemek düşvâr
 O şehlâ çeşm-i mest olduķda şîrîn hâbdan bîdâr
 Şeker-âlûde bādâm-ı dü-mağz oldu hayâlimde
- 3 Cemâl-i yârdır mu' ciz-edâ bir nazm-ı ser-tâ-pâ
 Eder erbâb-ı Fehmi nazrasıyla hayret istilâ
 İşabet etmesin gâhî deyi çeşm-i bed-a' dâ
 Dü rengîn mışra' -ı la' l-i lebinde sekteğir güyâ
 Ne hoşdur lüknet ol meh-pâre-i nâzik maķâlimde
- 4 Şeb-i yeldâ-yı hicriñ nâ-ümîd oldum güzârından
 Ağardı gözlerim şubh-ı vişâliñ intizârından
 Beşâret-hâh iken ' âlemlerin Perverdigârından
 Tefe'ül eyleyip dil muşhaf-ı hatt-ı ' izârından
 Sevâd-ı âyet-i nûr oldu zâhir hasbiħalimde

5 Dem-i firqatde yāre gerçi cismānî bedîd olmam
 Havāş zāhire ile mazhar-ı güft ü şenîd olmam
 Demem ki ittişāl-i ma' nevîden müstefîd olmam
 Ne denli dūr isem şüretde ma' nāda ba' id olmam
 Zāmîrim yine rāci' dir o şūha infişālimde

6 O naḥl-i işvedir bāğ-ı cihānda gerçi bî-hemtā
 Hırām-ı nāzıdır takıtır bāy-ı ' aşık-ı şeydā
 Faḫaṭ tāb-ı temmūz āh te 'şîr eylemez aşlā
 Ber^dir mîve-i lutf u keremden ser ü semz-āsā
 Olur nā-puhte yār merhamet-i nevres nihālimde

7 Ne añlar sāde-dil manzūme-i ḥüsn-i dil-ārāmı
 Bilir mi dîde-i şehlā-yı bādāmı da îhāmı
 Ulü'l-elbābdır ' İrfān bu ḫandın zā 'iḳ-i tāmı
 Ne bilsin lezzet-i eş' arımı ḳısrî olan Sāmî
 Nihāndır leb-i ma' nā nükte-i şîrîn me 'ālimde

TAḤMÎS-İ ĞAZEL-İ DİĞER SĀMÎ

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

1 Yaratmış ol derece Rabb-i zü'l-minen nāzik
 Ki cürm-i noḳta-i mevhūmeden dehen nāzik
 Kirişme işve tebessüm çeh-i zeḳan nāzik
 Beyāz-ı dîde-i Yûsuf gibi o ten nāzik
 Harîr-i nūr-ı nigehten de pîrehten nāzik

- 2   anā' at etmeli Şemm ile ęonca-i dehenin
 Revā mı eylemek āzürde bñse ile tenin
 Dem-i viŐālde farāza ki açsa pñrehenin
 Nigāh-ı sāde yeter ayf eder öpen bedenin
 Ki yek nefesle olur süst o penbeden nāzik
- 3   Olursa uvve-i im' ānı nazar güzārında
 Ne aller görünür üsnünñ bahārında
 Letāfet işte füzñn ter yine ' izārında
 Bulurdu aıt-ı siyeh rñy-ı āl-dārdında
 BenefŐe nāzik ü gül nāzik ü emen nāzik
- 4   Fütādegān ile hem bezm-i ins ü ülfet iken
 Cevāz dāde-i nazm-ı le' āl-i ŐoĪbet iken
 Hezār Şerm ile meyāl-i arĪ-ı külfet iken
 Dehānı gevher nā-süfte-i acālet ilen
 Ne nāzikāne geçer riŐte-i süĪan-ı nāzik
- 5   Güzeller içre güzeldir o dil-ber-i mümtāz
 Sezā ne rütbe edilse niyāz ü sñz u güdāz
 Ne lāzım eylemek evŐāf-ı üsn-i dñr u dırāz
 Tamām-ı lerziŐ ü ser-tā-adem temevvüc nāz
 Hırām nāzik ü pā nāzik ü beden nāzik
- 6   SitāyiŐ eylese ' İrfān o nāzik endāmı
 Ne miskdir eşer-i āme-i siyeh-fāmı

Müyesser olsa revā kııl kalemle itmāmı
 Taḥayyülümde olur perîniñ ey Sāmî
 Miyānı çün müje-i āhū-yı Ḥoten nāzik

TAḤMÎS-İ ĞAZEL-İ REŞİD PAŞA

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

- 1 Maraz-ı sekte-i elfāza şifadır ḥāmem
 Derd-i fikdān-ı ma' āniye devādır ḥāmem
 Şūr-ı enfās-ı Mesîḥ olsa revādır ḥāmem
 Ḥasta-i nātıkaya rûḥ-efzādır ḥāmem
 Zāt-ı 'Îsâ gibi i' cāz-nümādır ḥāmem
- 2 Mā-i cārîsine aşḥab-ı selâset teşne
 Luṭf-ı sārîsine tullāb-ı leṭâfet teşne
 Kaṭre-i cevherine ehl-i belâgat teşne
 Reşḥa-i feyzine erbāb-ı feşâḥat teşne
 Gūyiyâ çeşme-i ilhām-ı Ḥudādır ḥāmem
- 3 Olalı neşf-i füyüzât ile mecrā-yı şevāb
 Aḳıtır menba' -ı endîşeden elmās-ı müzāb
 Reşâḥâtıyla olur beyt-i mu' ārif şād-āb
 Oldu icrā-yı sūḥan etmege zerrîn mîzāb
 Ka' be-i ma' āniye aşılma sezādır ḥāmem
- 4 Tā'ir-i ḥüsn-i selîkam gibi bir rehberi var
 Zūr bâzū-yı qarîḥam gibi bir yāveri var

uvve-i tab' -ı selımim gibi bāl ü peri var
 Ser-i řāhenřeh-i endişeye onsa yeri var
 Evc-i a' lā-yı ma' ārifde hümādır hāmem

5 Mülk-i fazl içre benim mūsā-yi mu'ciz-āřār
 Baña mümkün olamaz rāh-zen olmak ađyār
 Her ne vādīde dilersem ederim geşt ü güzār
 Bī-muḥāba reh-i nārefteye gitsem de ne var
 ahr-i ḥařm eylemege elde 'ařādır hāmem

6 Hüner-i nüşa-i edvārda bī-mişl ü nedīd
 Eşer-i levḥa-i āřārda nā-güft ü řenīd
 Lezzet-i nuṭṭ aña bir bir mevhibe-i Rabb-i Mecīd
 Ney-şeker mi 'acabā Mışr-i ma' ānīde Reřīd
 Bağ ḥalāvetde tab' -i büleğadır hāmem

7 Eylemiş şadr-ı güzīn ḥāmesi vaşfın inřā
 Etmemiş fart-ı tevāzu' la velī ḥađđın edā
 ıldı ' İrfān dağı nođřānını dā'im Mevlā
 Ḥāl ü ālīm gibi meşgöl du' ādır hāmem

TAHMÎS-İ MUTARRAF

ĞAZEL-İ HAZRET-İ MAHMÛD NEDİM PAŞA

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

- 1 Nisâb ü manşıba naşb-ı nıgehden dîde hâlidir
 Göñül iķbal ü cāhın tārik-i ħubb u ħayâlidir
 Bu istiğnâ meger 'anķā-yı ŧab' ın per ü bālidir
 Hevā-yı inķıŧā-yı ārzü evc-i kemālidir
 Ulüvvü'l-mezhebim 'ālî-cenābın gönlüm 'ālidir
- 2 Nazar-ı tefsîr eder dîbāce-i mâhiyet ħüsnü
 Göñül taşvîr eder levĥ-i ħayāle şüret-i ħüsnü
 Fürûĝ-ı cevher-i 'aşķ eyler efzün-ı zînet ħüsnü
 'Arazdır gird-i ħaŧŧ kılmaz izāle şafvet-i ħüsnü
 Haŧŧ-āverlik şebābet ehl ü himemin ķîl ü ķālidir
- 3 Emel-i cāy-ı ķanā' t ārzü me'vā-yı rāĥatdır
 Ĥalāş-ı ħadşe-i işĝāl vādî-i selāmetdir
 Fedā-yı neşve-i iķbāl iksîr-i sa' ādetdir
 Ĥuzûr-ı ķalb ile āzāde-serlik maĥz-ı ni' metdir
 Lisān ü ķalbim ancaķ bu temenniyātı tālîdir
- 4 Revā mı minnet-i āşār-ı süz-ı 'aşķı cānānıñ
 Nigāh-ı raĥmidir merhem-zeni bu dāĝ-ı pinhānıñ
 Bir ednā luŧfudur dermānı bu derd-i firāvānıñ
 Dirîĝā lāyık ol şehden nesi var ķalb-i süzānıñ
 Sirişk-i dîde feryād ü figān hep kendi mālıdır

- 5 Cefâ vü nâz u naḥvet meslek-i dîrîn-i cānāndır
Dirîġ-i luṭf-ı vuşlat ‘ âdet-i pîşîn-i cānāndır
Raķîb-i bed-liķaya iltifât âyîn-i cānandır
Belâ-yı tâb u ṭâķat ġamze-i ḥünîn-i cānandır
Niyâz u şabr u ḥayret ehl-i ‘ aşķın eski ḥâlidir
- 6 Uluvv-i şöhretim ‘ abdiyyet-i şâh-ı velâyetdir
Sümüvv ü ḥilķatim rakıyyet-i şâh-ı velâyetdir
Ġinâ-yı ķalbim ancak ni‘ met-i şâh-ı velâyetdir
Ser-efrâzî-i ķaderim nisbet-i şâh-ı velâyetdir
Nedîmâ şüretim gerçi Dımışķ-ı Şâma Vâlîdir
- 7 Bu nazm-ı nev-zemîni ḥazret-i Maḥmûd Paşanıñ
Muṭarraf böyle bir taḥmîsine deġmez mi ‘ İrfânın
Bulunmaz ṭab‘ ina mânend ol destûr-ı zî-şânın
Ḥudâ ‘ ömrün füzün etsin o üstâd-I süḥan-dânın
Müsellemdir bu da‘ vâ ka‘ bî âlî gönlü âlîdir

TEVDİ‘ A-YI MÜSEDDDES

Mef‘ ülü / Fâ‘ iâtü / Mefâ‘ ilü / Fâ‘ ilün

- 1 Yâ Rab berây-ı Ka‘ be-i ‘ ulyâ-yı müslimîn
Yâ Rab berây-ı rvza-i sultân-ı mürsilîn
Yâ Rab berây-ı nûr-ı cibâh-ı müvaḥḥidîn
Yâ Rab berây-ı eşķ-i dürer-bâr-ı mü’minîn
Ol reh-rev-i ḥicâza selâmet müyesser et

Cemmāze-i ‘azāyimine Hızır rehber et

- 2 Yā Rab berāy-ı resm ü reh-i Merve vü Şafā
 Yā Rab berāy-ı cilve-geh-i ‘Umre vü Mînā
 Yā Rab berāy-ı tavaf-künān-ı bürehne pā
 Yā Rab berāy-ı na‘ra-i lebbeyk-i aşfiyā
 Hüsni edā-yı haccı o zāta muḳadder et
 Hem sāl-ı haccını sene-i hacc-ı ekber et
- 3 Yā Rab berāy-ı ḳadr ü kemāl-i Muḫammedî
 Yā Rab berāy-ı ‘ızz ü celāl-i Muḫammedî
 Yā Rab berāy-ı hüsni cemāl-i Muḫammedî
 Yā Rab berāy-ı ‘aşḳ-ı vişāl-i Muḫammedî
 Ol zātı çehre-sāy-ı harîmi mu‘aṭṭar et
 Kuḫl-ı Med îne ile ‘uyūnuñ münevver et
- 4 Yā Rab berāy-ı kevkebe-i ḳudret ü kemāl
 Yā Rab berāy-ı mertebe-i vaḫdet ü vişāl
 Yā Rab berāy-ı cāzibe-i şāhid-i cemāl
 Yā Rab berāy-ı cezbe-i aşḫāb-ı vecd ü ḫāl
 Ser-güzîn-i nāme o düstür-ı maḫhar et
 Ya‘nî kemāl-i ‘āfiyet ile mu‘ammer et
- 5 Yā Rab berāy-ı ḫaḳḳ-ı bedîhî-i murtażā
 Yā Rab berāy-ı hürmet-i mazlûm-ı müctebā
 Yā Rab berāy-ı ḫûn-ı şehîdân-ı Kerbelā

Yā Rab berāy-ı debdebe-i ḥamse-i ‘ abā
 Tevfīkını o Āsaf-ı zî-şāna yāver et
 Dîdārı ile dîde-i ‘ İrfānı enver et

ĠAZELİYYĀT

FĪ ḤARFĪ’L-ELĪF

1

Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün / Mefā’ ilün

Olunca ol şeker ḥandem süḥan-fermā-yı istiğnā
 Qalır mebhūt ü ḥayrān tūtî-i gūyā-yı istiğnā

Ne miqdar olsa kālā-yı niyāz efzūn-ı kūtehtir
 O rütbe mürtefi’ dir kāmēt-i bālā-yı istiğnā

Bu ḥālet neşve-i bezm-i ezeldir çeşm-i mestiñde
 Nigāhıñdır ḥumār-ālūde-i şahbā-yı istiğnā

Hevā-yı vaşl ile cūlar gibi ekşim revān oldu
 Yine meyl etmedik ey sevrî ser-tā-pāy-ı istiğnā

5 Şu bāğ-ı dil-küşāde bezm-i meyle muṭrib āmāde
 Ele peymāne al sākî degildir cāy-ı istiğnā

Mürā’ at-ı nevāziş şöyle dursun ol sitem-ḥūdan
 Olaydı göz ucuyla bāy-ı ber îmā-yı istiğnā

Zihî âsâr-ı kudretdir ki 'İrfân ol gül-endâmın
Gehî güftârı ki reftârıdır mecrâ-yı istignâ

2

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Yâr bir derde düşüp eyledi te'sîr baña
Anı kırtarsa tabîb eylese tedbîr bana

Dem-i hicrinde bahâr olsa açılmaz gönlüm
'Uğde-i hâtır olur zülf-i girih-gîr baña

Revnağ-ı câmı şikest etdi o ser-mest-i cemâl
Eyleyip sâ'id-i billûrunu teşmîr baña

Ser-fürû kametimi kıldı tîr-i ham-geşte
Edeli hançer-i ebrûsunu teşhîr baña

5 O mehiñ dâne-i hâli ile dâm-ı zülfün
Etdi şayyâd-ı kazâ âlet-i teşhîr baña

Fâriğ oldukça düşüp dağdağa-i dünyāya
Derdi bî-der-i 'aşq eyledi teksîr baña

Maṭala-ı muṭṭalî' im Hazret-i Fehmî begdir
Luṭf edip belki olur mâ'il-i tanzîr baña

FÎ HARFÎ'L-BÂ

3

Mef' ülü / Fâ' ilätü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

Ol serv-i nâz için ben idim ağlayan bu şeb

Seyl-âb-ı cüy-ı eşkim idi çağlayan bu şeb

Va' d-ı kenâra dâ'ir idi gerçi sözleri

Ol mü-miyâna olmadı bel bağlayan bu şeb

Hâhişkerân-ı vaşlını öldürdü nâz ile

Sâkıyle görmedim işini sağlayan bu şeb

Seng-i fesân-mişâl o kalb-i şâlîb ile

Yâr idi tîğ-ı cevri bize zağlayan bu şeb

5

‘İrfân mecâlis olduğumuz dil-berândan

Ol lâle-rü idi yüregim dağlayan bu şeb

Ey ser-girân-ı hâb-ı teğâfül uyan bu şeb

Sensin beni mehâlik-i ‘aşka koyan bu şeb

Tarḥ eyleyinde zülf-i cebînin onu tırâş

Ebr oldu bir taraf kamer oldu ‘ayân bu şeb

Şunmaz şarâb-ı la‘ lini bî-naḫd-i âb-ı rü

Ol mey-fürüş-ı işve eder mi ziyân bu şeb

ıll ¼addi neşve-i meyi vecd ü niyâz ile
   Āgüş-ı vaşla gelmeme ol mû-miyân bu şeb

10 Naşş eyleyip zülâl-i nihâlâmı mâh-tâb
 Ferş etdi bâğa aqmîşe-i permîyân bu şeb

Efsâne dinleyip uyur ol neşve-dâr-ı nâz
 Bihûde etme derdini   İrfân beyân bu şeb

4

Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilâtün / Fâ' ilün
 Zîb ü ferdîr ¼alka-i rindâne-i yâķüt şarâb
 Cilve-gerdir meclis-i mestâne-i yâķüt şarâb

Sâķî-i gül-çehre la' liyle berây-ı imtiĥân
 Tev'em etmiş dâne-i rummâna yâķüt şarâb

Penbe pırlantadır   aksiyle mînâ-yı   araq
 Cilvesiyle renk eder yârâna yâķüt şarâb

Mey-gede bâzâr-ı cevherdir minâdı muĥbeçe
 Başlasın elden ele devrâna yâķüt şarâb

5 Devr-i sâĥarda niĥn sîme güyâ faşş olur
 Zîb ü dest olduķça meh-rüyâna yâķüt şarâb

Eyledi ʿ arz-ı kadeh dest-i mihnetle yār
Verdi zînet pençe-i mercāna yāķūt şarāb

Zî-i engüş-ti neşāt eylerdi ʿ İrfān olmasa
Ger nigîn-i şab ʿ ina bîgānde yāķūt şarāb

FÎ HARFÎ'L-CİM

5

Mef ʿ ūlū / Mefā ʿ îlü / Mefā ʿ îlü / Fe ʿ ūlün

Ĥilķat gibi insān için āfet göremem hîç
Terkîbde bir cāy-ı selāmet göremem hîç

Bezminde bile neşve mey-i telĥ ile dehrîñ
Zezķinde şafāsında da lezzet göremem hîç

Mātem-gede bilmem ki derūnum mu cihān mı
Sūr olsa da āşār-ı meserret göremem hîç

Mādām-ı maķāma göre şaĥşa göredir söz
Ma ʿ nāsını maķrūn-ı ĥaķîķat göremem hîç

5

Ekşer görürüm nāsda tesbîĥ ü ʿ ibādet

Ĥā ʿ atîñe ʿ iffetde cemā ʿ at göremem hîç

Bî-vāye de ʿ izzet müte ʿ ammîde ķanā ʿ at

Ahbelde bî-ğıll u ğıŝ-ı ülfet göremem hîç

Bir mücrim-i zî-zuhr-ı cezâ dîde vü perde

Âsüde-i sermâye-i ‘iifet göremem hîç

Mağsad eger etmekse sühan-verliği işbât

‘İrfân bu tekellüflere hâcet göremem hîç

FÎ HARFİ’R-RÂ

6

Mef’ ülü / Fâ’ ilätü / Mefâ’ ilü / Fâ’ ilün

Gül-zârlarda müntazarın şad hezârdır

Ey nev-nihâl zîver bâğ-ı evvel bahârdır

Tarh-ı çemende nüş edelim gel şarâb-ı nâb

Bilmez misin bu bezmi ki nâ-pâyidardır

Cân-der-gülü-yı hasretiyim âh o zâlimiñ

Bensiz Boğaziçinde raķîbâna yârdır

Mânend-i penbedir teni ol mâh-pâreniñ

Zîrâ ki pirahenleri hep penbe-zârdır

5

Mîķât-ı ‘ömr ararsan eger lemhatü’l-başar

Göz yumduğuñ leyâl açarsan nehârdır

Yandıkça oldu şem^ç -i şeb-ārā ziyā-niṣār
Rūšen-dilāna maḥv-ı vüçûd iştihârdır

İrfân gelince zümre-i yārāna inķırāz
Güyā kişi cihānda ġarîbü'd-diyârdır

7

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

Şemîm-i ġonca-yı la^ç liñ mezâķa ġül-be-şekerdir
Öper ķoķlar emersem ol zamân ķand-ı mükerrerdır

Taḥammül mü ķalır ġördükçe tıfl-ı dilde ārāma
Ĥalāvetde lebiñ şîr ü şekerle süd birâderdir

Şabâh olmaz şeb-i yeldâ-yı ^ç aşķ u ibtilâsında
Baña ^ç âlemde ġün ġöstermeyen ol mâh-peykerdir

Düşer Hârût ü Mârût olsa ķayda sırr-I sevdâya
Nice siḥr-âferînle ol efsün-kâra müsahḥhardır

5

Meger bâġ-ı behiştin vardır öyle ^ç itr-ı şâhîsi
Ĥaḥâdır nükhet-i ġisûya dönmeķ müşķ ü ^ç anberdir

Belâdır iftirāk ammâ benim aġyâr-ı şerrinden
Telâş u ıztırâbım devr-ı vuşlatda füzün-terdir
Baña bûy-ı bahâr eyler mi te'sîr ol ġül-endâmıñ

Dimāğım nükhet-i cān-bağş-ı zülfüyle mu‘ atıdır

Leb-i cū bāde-i hoş-bū kadeh-kārında ol meh-rū

Bu şeb bilmem ne yüzden t̄ālī‘ im bu luṭfa maḫhardır

Su’āl-i būsesinde ihtiyār elden gider ‘ İrfān

Leb-i la‘ li o hūrun cennet vaşlında kevşerdir

8

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün /

Ne bezminden eşer vardır Cemiñ ne cāmı kalmışdır

Fakat bir nāmı bir k̄ānūnunuñ aḫkāmı kalmışdır

Mey-i bezm-i ezelden ser-hôş olmuşdur nigāh-ı yār

O meclīsten beḫāya dīde-i bādāmı kalmışdır

Telezzüz eylemem her dil-rubānıñ iltifātıyla

Dimāğımda o şūhun lezzet-i düşünāmı kalmışdır

Ne eşer-i kayd-ı kākül ne hevā-yı hāl çün fūlfül

Cihānda başıma bir gelmedik sevdā mı kalmışdır

5

Seniñ ‘ aşkıñla imrār etdigim eyyām-ı ‘ ömrümde

‘ Aceb vaşlıñla mev‘ üd olmadık ferdā mı kalmışdır

Demem ‘ İrfān için şābit-kademdir tevbe-i meyde

Meger bir sākî-i gül-çehreniñ ebrāmı kalmışdır

9

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Ruḥ-ı sākîyi tāb-ı meyle rindān ğulğul isterler

Nevā-yı kılķul-i mînā-yı meyden bülbül isterler

Ṭutulmaz āhenîn zincîrile sevdā-girān-ı 'aşķ

'Aceb āşüfte-dillerdir ki kayd-ı kākül isterler

Ruḥ-ı āle dökülsün zîri fesden zülf-i müşkîniñ

Görenler bāğ-ı ḥüsnüñ kākül ki sümbül isterler

Redîf-i būs-ı la' liñ ārzü-yı şemm-i ḥālindir

Nevāl-i vuşlatıñda hem nemek hem fülful isterer

5

Ḳulaķ aşmazla aşlā kıl ü kāl-ı zāhidr rindān

Ğülüvv-i şîşe-i meyden şadā-yı kılķul isterler

Ayağıyla ṭutulmuş ḥalkā-i rindāna ol meh-rū

Elinden devr-i bî-ārām ile cām-ı mül isterler

Olurlar mazhar-ı ilhām erbāb-ı süḥan ammā

Serîr-ārā-yı 'İrfān olmağla 'aķl-ı küll isterler

Sifāl-ı nazmı tezyîn etmeğe 'İrfān süḥan-verler

Riyāz-ı āferîn-ı şadr-ı zî-şāndan gül isterler

10

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün /

Gidenler kūy-ı yāre yār-ı nā-mestūr görsünler

Behişt içre o tūbā-ķad gibi bir hūr görsünler

Nümāyişden ķalır yanında servi sîmi mehtābñ

Olunca cūya 'aķs-endāz o servi nūr görsünler

Şaff-ı müjgāna naşb-ı nefis edenler varsa gelsinler

Ĥudānñ endāzlık fenninde bir t̄abūr görsünler

Tehāşî etmeyenler bend-i zünnār-ı muĥabbetden

Gelip deyr-ı cemāle bir büt-ı maġrūr görsünler

5 'Ubūra başladı bābü'ş-safā-yı bezmden zāhid

Bu rütbe meyle rindān şa' bını meşķūr görsünler

Gehî teşmîr eder devr-ı ķadeĥde sākî-yi gül-ruĥ

'Araķ-nūşān-ı 'aşķ-ı sā' id-i billūr görsünler

Ķıyāmetler ķopardım ķāmet-i bālāsı vaşfında

Elimde ĥāme-i mu' ciz-beyānı şūr görsünler

Yeter cevriñle maĥzūn gördüler aġyār ' İrfānı

N'olur bir kere ihsānıyla da mesrūr görsünler

11

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

Yazsam cemāl-i vaşfını ol meh ' ayān oğur

Şerh eylesem miyān ü dehānın nihān oğur

Aldatsam Oğuzādeniñ inşāsıdır deyü

Yād yerde ' arz u hālīm o kaçsı kemān oğur

Bulbül o bāğbān-ı bahçeden derse başlasa

Sağız gülüyle koğlaşacak bir lisān okur

Mümkün müdür ki bulbül-i şeydāsı olmayam

Benden o gül-nihāl-i edeb Gülistān oğur

5

Gördükçe ' arz u hāllerimde amān amān

Ol bî-amān ' inādına emn ü emān oğur

Ben hāk-i pāy-i yārdan etdikçe intiḥāl

Muṭrib ne hoş zārāfet edip Isfahān oğur

' İrfān yeter teğafülü ol mest-i nahvetiñ

Ben derd-i ' aşkı söylerim ol dāstān oğur

12

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Beyāz gerden dil-dār-ı maṭlab-ı şubḥ-gāhımdır

Şeb-i yeldāsı ammā n'eyleyim baḥat-ı siyāhımdır

Nukūş-u māsivādan etmedim ḳat' -ı naẓar ḥālā

Olan seyr ü sülūke bend-ı başar-ı nigāhımdır

Naşıl güm-geşte-ı şehrāh-ı maḳşūd olmayam bilmem

Zehāb-ı kūy-ı yāre nefis geçer ü zād-rāhımdır

Şoyundum dergeh-i ' aşḳ içre eşvāb-ı ' alāyıḳdan

Hevā-yı kākül-i dil-dār başımda külāhımdır

5

Ḳo inkār eylesin aḡyār şıdḳ-I aşḳ u ihlāşım

Bu da' vāda benimdir bitse āhım güvāhımdır

Ne ḥācetdir lisānen ' arz u ḥāle ey perî-peyker

Ḥüzürunda ġarîb-āne nigāhım dād-ḥāhımdır

Tenezzüldür cihānda irtifā' -ı zāhiri ' İrfān

Anınḡün zirve-i iḳbāl ü devlet kār-ı cāhımdır

13

Mef' ūlü / Fā' ilātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

Teshîre ol perî dil-i merd-i zarîf arar

Rûhâni-i hayâline cism-i laîf arar

Meftün olur gönül ne 'aceb seng-i dillere

Kerrübiyân-ı 'işvede qalb-i kesîf arar

Ṭab' -ı nazîfe ol qadd-i mevzūnu münteḥâb

Şahḥâflarda münteḥabât-ı nazîf arar

Bir gün göründü 'aqlım alıp gitdi ol perî

Şimdi dil-i nizâr telebbüd ü zarîf arar

5

Mîzân-ı ṭab' a rıṭl-ı girândır hayâl-i la' l

Kâfi hevâ-yı zülfüne bâr-ı hafif arar

Dil qaldı sâde-rüy-ı cânânedede bî-naşîb

Tevcîhe mülk-i vuşlata ḥaṭṭ-ı şerîf arar

Şıgmaz dehân-ı dil-bere ḥarf-i şahîḥ-i va' d

Güyâ vişâl-i ṭâlibi meqrûn-ı lefif arar

Düş olmadı meded-res rûz-ı siyâha dil

Bir bî-gezend-i nükte-şinâs-ı elîf arar

Ser-geşte cüst ü cū ile ‘ İrfān o meh-veşi
Oldu binā berîn bu ğazelde redif arar

14

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Cānı tercîh ile cānāna denir cān gibidir
Cān ise anda zevi'l-‘ aşkıda cānān gibidir

Ṭab‘ -ı insānda olur şevk ü kesel ḥasbe’s-sîn
Yoksa bu devirde sâbıkdaki devrān gibidir

Bulamaz cilve-i feyzi dil-i bî-bühre-i ‘ aşk
Nā-terāşide olan cevher-i pinhān gibidir

Leşker-i mūr-ı ḥaṭ elbette eder bergeşte
Ḥüs n ü ān salṭanatı taḥt-ı Süleymān gibidir

5 Çeşm-i bîmārıdır ol meh-veşin ammā nigeḥi

Ḳuvve-i kâhirede Sām u Nerîmān gibidir

Ḳābiliyet ile meşrūtdur insāniyyet

Gerçi nā-ḳābil olanlar dah insān gibidir

Nāzı ‘ ömrü eder ifnā keremi baḥş eyler

Dem-i vaşlı o mehin ḥālet-i buhrān gibidir

Muşhaf-ı 'arız-ı dil-dârda hatt-ı nevhîz
Levh-i gül-gûna yazılmış hatt-ı reyhân gibidir

Pîş-i mir 'âtden ayrılmaz o tûfî-i işve
Hâl-i hayretde o da hüsnüne 'İrfân gibidir

15

Mef' ulü / Fâ' ilätü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

Rîş-i sefid vermedi rüy-ı siyâha fer
Gufrân verîr o garğa-i jeng-i günâha fer

Vermezse nür-ı mağfiret izdü'l-'iyâz
Deycür-ı ma' şiyetde bu güm-geşte râha fer

Meş' al-fürüz-ı ric' at olup kârbân-ı karn
Gelmez henüz şâhrâh-ı intibâha fer

Var ihtiyâc mürşide ebnâ-yı cinsden
Zâhirdir âfitâb verir rüy-ı mâha fer

5 Feyz-i Hudâ vaz' ında şâmil degil midir
Bağ 'aqs-i cürm-i mâh verir ka' r-ı çâha fer

Varsa cemâl-i şâhid-i maşşûda iştiyâk
Ver mensec-i sülûkda târ-ı nigâha fer

Eyler mi hîç kisve-i zer-târa iltifât
Nür-1 cebîn ile veren âdem-i külâha fer

Muhtâcdır muhabbet-i cânâneye gönül
Sultân-1 ‘aşkıdır veren ol taht-gâha fer

‘İrfân bu nev-zemîn gâzelim Gâlibânedir
Versin şimâh-1 sâmi‘ -i bî-iştibâha fer

16

Mef‘ ülü / Fâ‘ ilätü / Mefâ‘ ilü / Fâ‘ ilün

Ol dem ki bezme sâkî-i meh-veş zuhûr eder
Rindânı hem-terâne-i âheng-i sūr eder

Dîdâr-1 çeşme bezl-i ‘aţâyâ-yı nūr eder
Güftâr-1 tab‘ a bahşîş-i kand-1 sūr eder

Pek sâde-rûya eyleme maḥbûbede heves
Ḥâhiş-gerân-1 vaşl-1 seni bî-ḥuzūr eder

Ta‘ kîb-i ârzü-yı nev-â-nevle inhimāk
Āsâyiş ü ḥuzurdan insânı dūr eder

5

İlhâma maḥzar olsa gerekdir zamânede
Her kim ki ḥall ü ‘ıkd-1 mehâmm-1 umūr eder

Teşrike müsteḥaḳ mı degildir muḳārini
Bir fi' l-i bed ki sū-i ḳarīnden şūdūr eder

Faşl-ı bahār u gül gibidir 'ömr ü nāzenîn
Îfā-yı ḥazza sa'y olunurken mūrūr eder

'İrfān gönülde ḥāhiş-i vuşlat füzūn olur
Ḥaḫ kim 'izār-ı yāri çerāgāh-ı mūr eder

17

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün

Gerçi ḥübāna gönül sirḳati 'ādet gibidir
Lākin ol dil-ber-i efsūnkāra şan'at gibidir

Oldu bu cürm ile mīnā-yı ḥayāle maḥbūs
Ḥatta iḥlā-yı sebīlinde kefālet gibidir

Töḫmet-i 'aşḳa emārāt bulur ḥükme medār
Çeşmi müştantıḳ-ı aḥvāl-i baḫānet gibidir

Ḳaḫre-yi eşkimi 'add etdi cezā-yı naḳdi
Emel-i vuşlat-ı cān-baḫşı ḳabāḫat gibidir

5 Ḥalkā-i zülfi pıranḡa olalı pāy-ı dile
Añlaşıldı eşer-i 'aşḳ cināyet gibidir

Naḥveti ḥüsn iledir çünkü mü'eyyid olamaz

Bu kürek 'āşık-ı nāşāda muvaḳḳıt gibidir

Fā' il-i müşterek ol ğamze nigehle yā Mu' in

Çünkü kan dökmede yek-reng-i celādet gibidir

Āmir-i mücbir-i 'āşık-keş o ebrūlardır

Cünbüşü ğamze-i ḥün-rîze işāret gibidir

İstemem ḥüsne zevāl ile kışaş olduğunu

Çekmek ol sîm-teni sîneye diyet gibidir

10

Ḳal' a-bend etmede var ḥısn-ı der-āġuşa faḳat

Nefy-i endāmı emnāfi-i muḥabbet gibidir

İştılāḥâtını nazm eyle ki 'İrfān şimdi

Saḅa taḅbîḳ-i ḳavānîn-i ḅabî' at gibidir

18

FÎ-ḤARFÎ'Z-ZÂ

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün Mefā' ilün

Sevād-ı ḥatla nūr-ı veche yār-ı āfāḳ-ġîr olmaz

Olunca münkesif mihr-i cihān-ārā münîr olmaz

Tena' 'um etmeyen nān-pāre-i ḥān-ı ḳanā' atle

Ser-ā-ser ni' met-i dünyāya mālîk olsa sîr olmaz

Ġurūru artıyor gördükçe ħüsn-i ‘ālem-ārāsn
Dem-ā-dem bakmasa mir’ate ol ŧuĥa nazîr olmaz

Bıraĥ kayd eyleme dîvāne göñlüm serserî gezsın
Cihānda kākülünden başka bir bende esîr olmaz

5 Denî’l-aşl merd-i kāmıl olmaz deniril yoĥsa
Ķader ĥālî bu yā kim der emîr olmaz vezîr olmaz

Hem-āheng olması beyhüdedir ‘uşşāĥa ŧūfîniñ
Nevā-yı āh-ı bî-süz-ı dil-ārā sāz-gîr olmaz

Kişi mevlāsını bulmak buña nisbetle āsāndır
Cihānda yār-ı cān bulmaĥ gibi emr-i ‘asîr olmaz

El oĥlu bî-fevādır terk-i hazm ü ihtiyāt etme
Elinden tutduĥun üftādelikte dest-gîr olmaz

Cenāb-ı zîver ü fehminiñ āşārın görenlerden
Bu nazm-ı nev-zemînde ‘ac-z-i ‘İrfāniñ setîr olmaz

19

Mef’ ũlü / Fā’ ilātü / Mefā’ ilü / Fā’ ilün

Her kārda işabet-i taĥdîri ĥā’iliz

Taĥdîre ki tevāfuĥ-ı tedbîri ĥā’iliz

Vehm ü hayāle eylemeyiz gerçi i' tiḳād

Biz i' tiḳād-1 nāsda te'şîri ḳā'iliz

Bir istifāde āyet-i hüsnünden etmedik

Olsa süvār-1 ḥaṭ ile tefsîr-i ḳā'iliz

Ṭab' -1 civāndan etse de rengîn eşer zuhūr

Ḥüsn-i ma' ānî-i süḥan-1 pîri ḳā'iliz

5 Bildik ṭabîb-i derd-i dil ol māh-peykeri

Zehr-i sitekler olsa tedābîri ḳā'iliz

Nev-rüz-1 vaşla gül-be-şekerken şemîm-i ḥāl

Ne nokṭa-i ḥamel ne aḳāḳîri ḳā'iliz

Sevdā-gerān-1 ' aşḳda ' İrfān yegāneyiz

Ḥübān içinde dil-ber-i Keşmîri ḳā'iliz

20

FÎ HARFİ'Ş-ŞÎN

Mef' ūlü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

' Anḳa meger bu kūh-1 fenāda vefā imiş

Mevcūd-1 ' add edenler anı ağbiyā imiş

Ḥübāna bî-vefā demesi mübtelalarıñ

Ancağ kıyās-ı nefis ile bir iftirā imiş

Tes'îd-i hâl-i âdeme himmet şirā-yı şer

Def' -i belā-yı 'âleme gayret belā imiş

Der-kâr imiş ta' ayyün ü şöhretde ibtilā

'Âlemde ihtiyār edecek inzivā imiş

5

Ĥüsñ ü sülüküñ anlamıyor kimse kıadrini

Evzā' -ı nā-revā-yı taqınmağ revā imiş

Ĥayfā esîri olduğum ol şüh-ı nāzenîn

Bir bî-vefāya beste-i dām-ı cefā imiş

Ol çāre-sāz-ı derd-i derūnum olan ta'bîb

Bir derd-i bî-'ilāca meger mübtelā imiş

'İrfāñ demem ki sāde degildir bu nazm-ı nev

Ĥātırda ĥasbiĥâlde şüret-nümā imiş

21

Mef' ūlū / Mefā' ilū / Mefā' ilū / Fe' ūlūñ

Nağş etdi dile ĥüsñünü bir dil-ber-i nağğāş

Verdi o perî-ĥāneye fer peyker-i nağğāş

Bin renge boyar 'āşıkı bir nîm nigehle

Mu' ciz mi degil dîde-i efsûn-ger-i naqqâş

Taşvîr edemez Mânî ve Behzâd nazîrin

Âyîne-i şâf ola meger munzar-ı naqqâş

Bağ sînede resm eyledigi lâle-i dâğa

Tîr-i müjedir kilik-i hüner-perver-i naqqâş

5 Hayretle döner şüret-i dîvâre görenler

Mir 'at edip endâmını nûr u fer-i naqqâş

Renk eylese de mev' ide-i buqalemunla

Menkûş-ı hayâlim yine gül-pister-i naqqâş

Tezyîn edeli levh-i dili naqş u nigârı

'İrfân qalemim oldu sitâyiş-ver-i naqqâş

Zîrde muharrer ğazel biñ iki yüz yetmiş altı târîhinde mebnî 'ale'l-hikâye
olarak nazm olunmuşdur

22

Mef' ülü / Fâ' ilätü / Mefâ' ilü / Fâ' ilün

Bildik tılısm-ı genc-i ğınâ irtikâb imiş

Miftâh-ı bâb-ı qadr ü 'âlâ irtikâb imiş

Sâlikdir eblehân reh-i pür-hevl-i 'iffete

Şehrâh-ı eyemen-ı 'uqalâ irtikâb imiş

Töhmetsdir istikāmet olur mūcib-i cezā

Takdīr ü āferīne sezā irtikāb imiş

Perhīz ile ‘abeş emel-i şıhhat-ı refāh

Rencūr-ı ihtiyāca devā irtikāb imiş

5 Vardır şadā-yı şürb-i mūdām ‘ikāfda

Şahbā-yı bî-hmar-ı cezā irtikāb imiş

Ekşer ‘affeler bile bağ mürtekib-nüvāz

Vefk-i havāşş-ı hūnıma irtikāb imiş

‘İrfān ne ‘ayb-ı pāk-i dāmen zamānede

Şāyān-ı şāy-ı bāy ü gedā irtikāb imiş

23

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

Ne ‘aceb köhne-i sıfāl olsa daği tāsı ‘arağ

Yine revnağ-figen-i bezm olur elmās-ı ‘arağ

Vüs‘at-i ‘ālem-i ābı ‘arağ-ı āşām bilir

Olsa da dest-i kadeh-kārda miqyās-ı ‘arağ

Sağız olmazsa yapışmam kadeh ü mînāya

Gerçi mey-hāne-i ‘ālemde çok ecnās-ı ‘arağ

Bezm-i ʿiṣretde sevād-ı hıtt-ı zühhād-ı ʿabes

Ders-i rindān iken Aқыazılı kırtās-ı ʿaraқ

5 Baña bülbül gibidir құлқul-i mīnā ʿİrfān

Eşer etmez idi rūḥ olmasa enfās-ı ʿaraқ

24

Mefāʿ ilün / Feʿ ilātün / Mefāʿ ilün / Feʿ ilün

Muṭavvel-i sitemin ser-te-ser bilir ʿāşık

Risāle-i keremiñ muhtaşar bilir ʿāşık

Vişāl için edemez mübtedā-yı vaʿ zı sened

Nikūyî tecrübelerle ḥaber bilir ʿāşık

Eder tekellüme icbār çeşm-i cānānı

Lisān-ı ḥālde çok şîveler bilir ʿāşık

Raқîbe meyli ile telḥ-kām olur yoḥsa

ʿİtāb-ı dil-beri şîr ü şeker bilir ʿāşık

5 Metāʿ -ı vuşlat-ı cān-baḥşı rāygān şanma

Bu yolda қаtre-i eşkin güher bilir ʿāşık

Tavaşşuṭ etse de luṭf-ı vişāl-i cānāna

Raқîbden gelecek ḥayrı şer bilir ʿāşık

Leṭāfet-i ruḥ-ı dil-dārı nev-be-nev ʿ İrfān

Nigār-ı ḥāme-i şun ʿ -ı naẓar bilir ʿ āşık

FÎ ḤARFÎ'L-ḲĀF

25

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

Gehî tîġ-ı nigeḥle meyl-i ƙaşd-ı cān eder ƙeşmiñ

Gehî ƙalb-i siyehle ġāret-i îmān eder ƙeşmiñ

Ezelden ḥaste-i bî-ṭāƙāt nāz ü teġāfüldür

Süzüldükçe şu giryān dîdemi giryān eder ƙeşmiñ

Durup diñlemeyip tîr-i nigeḥle ey kemān-ebrü

Nişānlar meşƙ-i ƙarb sîne-i ʿ uryān eder ƙeşmiñ

Oñulmaz yāreler peydā iken tîġ-ı nigāhından

Niçin ʿ uşşāƙ tîr-i endāzî-i müjġān eder ƙeşmiñ

5

Güzer-ġāhında durmaƙ cāʿiz olma ey ƙazā muʿ tād

Nigeḥ başında ƙāñūn eylemiş bürġān eder ƙeşmiñ

Degil ʿ uşşāƙ-ı zārıñ ƙahramānlar ƙıƙsa meydāna

Nigāh etdikçe selb-i ṭāƙat u dermān eder ƙeşmiñ

Şeker-ḥār-ı nigāh-ı iltifāt etdikçe ʿ irfānı

Nihāyet ṭūṭî-i āylne-i ʿ İrfān eder ƙeşmiñ

26

Mef' ūlü / Fā' 'lātü / Mefā' ilü / Fā' ilün

‘Ālem bilirken olmadığın mihribān seniñ
 Düşdüm kemend-i zülfüne ben nāgehān seniñ

Bir şeydir oldu bulmadım imkān ħalāşıma
 İnşāf kı1 ocağına düşdüm emān seniñ

Mümtedd olaydı yoķdu ümîdim ħayātından
 Derd ü belāyı firķatiñ ammā yamān senin

Hengām-ı telĥ-kāmî-i hicriñde añladım
 Vaşlın imiş lezîze-i cān u cihān seniñ

5

Benden saña ziyādece buldum ta' alluķun
 Lafzen benim gibiye de ma' nen bu cān seniñ

Mihr ü vefāyı eylemedik cāndan iltizām
 Girmez mi cān ķulağına āh u figān seniñ

Cüz-i ķuşūrum olsa benim baķ hemān sen
 Dersen muĥabbetiñ baña ' İrfān yalan seniñ

FÎ HARFÎ'L-LÂM

27

Fe' ilâtün / Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Resm olunmağ ruğunuñ emr-i muğāl üstüne gül

Bil ki taşvîr edemez gülüñ hayāl üstüne gül

Gerden-i şāfina la' l-i leb-i ruhsārına bağ

Ġonca açmış gibi elmās-ı sıfāl üstüne gül

Būs edince kızarır buse-geh-i ' arızı da

Güyyā nağş olunur bir gül-i āl üstüne gül

Vardır rāh-ı muğabbetde şebāt-ı kademim

Ķoğlamam doğrusu ol tāze nihāl üstüne gül

5 Reng ü büyunda olan farkı beyān etmek için

Ṭakınır ' arız-ı şad-berg-i mişāl üstüne gül

Nāb-ı meyden kızarıp vechi o gü-ruhsārın

Nağş olunmuş şanılr kırmızı şāl üstüne gül

Gül-i rüy-ı sepîd nazm-ı terimdir ' İrfān

Eyledim vaşf-ı ruhun bāğ-ı mağāl üstüne gül

28

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' ilū / Fā' ilūn

Güldükçe ' aşıkā ruḥ-ı āli mişāl-i gül

Gül-renk eder gönülleri naqş-ı ḥayāl-i gül

Mümkün müdür nazîr ola ruḥsār-ı āline

Yanında nîm-ḥandeye qalmaz mecāl-i gül

Gül mevsiminde bezme gelince o gül-' izār

Erbāb-ı ' aşqda tükenir kıl ü qāl-i gül

Bülbüllerinde bülbül olur ' aqş-i nālesi

Gül-gül olup çemende ruḥ-ı āl āl-i gül

5

Naqş u nigāra qatre-i ḥūn-ı sirişk ile

Fer verdi çeşm-i bülbüle ' aşq-ı cemāl-i gül

Gül-çehreler müşevviķidir ṭab' -ı şā' irin

Feryād-ı ' andelîbe sebebdır vişāl-i gül

Ser-şafḥa-i ḥadîqa-i şāh-ānedir yeri

Şahrālara yaqışmaz o nevres nihāl-i gül

Gül devri ile eyledim āheng-i ibtihāc

Āvāz-sāz-ı şevķim olup ḥasbiḥāl-i gül

‘İrfân berāy-ı tehniyet-i faşl-ı nev-bahār
Tezyîn olundu yāre bu rengîn sifāl-i gül

29

Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

Terk-i sevdā-yı yār elimde degil

Dil-i bî-ıstıbār elimde degil

Kūy-ı ‘aşqın ayağ nā’ibidir

Şu dil-i bî-ķarār elimde degil

Tāze sevmek ne müşkil olduğunu

Bilirim ihtiyār elimde degil

Dāmen ü dest-i yār elimde iken

Şabr u būs u kenār elimde degil

5

Birisi bend-pā birisi hısār

Terk-i dār ü diyār elimde degil

Çarhın efkār-ı hādışātından

Olmamağ dil-figār elimde degil

Halkıñ evzā‘ -ı nā-becāsından

Olurum ğam-güsār elimde degil

N'eyleyim sebze-zār-ı hüşyārım
Sāğar-ı zer-nigār elimde degil

Dergeh-i şāh-ı aşğda İrfān
Olmamağ hāk-sār elimde dgil

30

Mef' ūlū / Fā' ilātū / Mefā' İlü / Fā' ilün

Yārin murādı sözde cefā-kārlıq degil
Ef' āli ne'yeyim ki vefā-dārlıq degil

Kālā-yı vaşlıña vereyim nağd-i cānımı
Bitmiş lağırdı işte bu bāzārlıq degil

Devr-i kadeğde sākî-i bezmiñ edāları
Mestānelik degilse de hüşyārlıq degil

Gül-pister-i vişâlde tarz-ı teğāfüli
Ĥabîdelik degil hele bîdārlıq degil

5 Nisbetle la' l-i dil-bere bir cür' a qalmıyor
Peymāne-i şarābda ser-şārlıq degil

Terk etmem eşref-i şu' arāya kalem-revim
Ben mālīkim o salṭanata varlık degil

‘İrfân bu çarh-ı kecrevin erbâb-ı fiñnata
Göster ki kaçığı gerdişi gaddârlık degil

FÎ HÂRFİ’L-MÎM

31

Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilâtün / Mefâ‘ ilün / Fe‘ ilün

Hevâ-yı perçemi sevdâ mıdır nedir bilmem
Hayâl-i hâli süveydâ mıdır nedir bilmem

Çıkan bu âh-ı şerer-pâş-ı nây-ı sînemden
Nevâ mı süz-ı dil-ârâ mıdır nedir bilmem

Hayâl-i dîde bü dilde kirişme-sâz o mehiñ
Nihân mı ‘âşıkâ peydâ mıdır nedir bilmem

Ṭulû‘ -ı mihr-i meserret mi yoğsa sâķîniñ
Elinde sâğar-ı şahbâ mıdır nedir bilmem

5 Kemîn-i fitne mi şayd-ı kulüb-ı ‘uşşâķa
Şikenc-i zülfü muṭarrâ mıdır nedir bilmem

Su’âl-i būs-ı leb-i la‘ lin eylesem ‘İrfân
Cevâbı va‘ de-i ferdâ mıdır nedir bilmem

32

Mefā' ilün / Fe' ilātün / Mefā' ilün / Fe' ilün

Ne gül-şeni ne leb-i cūyu ārzū ederim

O serv-i kāmēt-i gül-rūyu ārzū ederim

Dimāgımı edeli bŷy-ı perçemi ta' tır

Ne müşg-i nāfī ne şeb-rūyu ārzū ederim

Ne rütbe bār-ı ğam-ı ' aşk ile bükülse belim

Gönül bu yā ham-ı ebrūyu ārzū ederim

Hezār-i lāle-i ' izārān müşfiķ olsa yine

Ġarīb-i ser o sitem-ħūyu ārzū ederim

5

Muķayyed olalı sevdā-yı ' aşkı zevķ edinip

Hemān selāsil-i ğisūyu ārzū ederim

Ne rütbe çın-i cebîn gösterirse göstere

Yine o gözleri āhūyu ārzū ederim

Vuķūfu arttırıp aħvāl-i nāsa gitdikçe

Gehī zuhūr-ı Hülāğūyu ārzū ederim

Edip müşāhede ħük-m-i limen ğalebe sırrın

Cihānda kuvve-i bāzū-yı ārzū ederim

Hevā-yı ‘aşkıdır āzāde-serlik ey ‘İrfān
Füsūn-ı ğamze-i cādūyu ārzū ederim

FÎ HÂRFİ’N-NŪN

33

Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilātūn / Fe‘ ilūn

Sînemi nāy eden et ğonca-dehānım sensin
Kāddimi yāy eden ey kaşı kemānım sensin

Gerçi senden ederim āh u figān ammā ben
Yine gūş eyleyecek āh u figānım sensin

Ne şorarsın ikide birde urup sîneme el
Sensin ey meh sebep-i sūz-ı nihānım sensin

Vuşlatıñdır beni ihyā eden ey rūḥ-ı revān
Varsa şol cism-i nizārımdaki cānım sensin

5 Gel de bir laḥza kenārında durup seyreyle
Cūy-ı eşkim aqıtın serv-i revānım sensin

Seni ḥūn-āb-ı sirişkimle yetiştirdim ben
‘Ömrümün ḥāşılı nevrete fidānım sensin

Zevḳ-ı vaşlıñ iledir neşve vü nümā-yı ‘İrfān
Hāşılı tu‘ me-i cān kuvvet-i cānānım sensin

34

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Göncadır fem o nihālîñ gül-i ruhsârından

Noqtadır hâl-i ruhu haţţ-ı siyeh-kârından

Gâh olur ğavl-i beyâbân edemez etdigini

Kâr-ı hem-vârdır insâña hazer-cârından

Gül-i ebnâ-yı zamânda ne gezer bûy-ı vefâ

İhtiyât etmeyi hikmet bilirizi hârından

‘Ayn-ı idbâr görenler felegiñ iqbâlin

Hiç fark edemez iqbâlini idbârından

5

Almadı kûh-ken-i zâr-ı cevâb Şîrîn

Âh dir âh işidirdi yine kûh-sârından

Kıadr-i nûşa göredir çünkü bir meclisde hımâr

Cür‘ ası neş’elidir sāğar-ı ser-şârından

Vaqt-i iqbâlde ‘İrfân olamaz emr-i ‘asîr

Fark u temyîz gibi yârini ağıyârından

35

Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün / Mefâ' ilün

Şunup mey ‘arz-ı naql-ı büse etdi la‘l-i nâbından

Baňa sākî-i bezmiñ nuqlu hoş geldi şarābından

O çār-ebrūnuñ aqrānı bulunmaz rub^ç -1 meskūnda

Füzündür táb-1 hüsnu dört kat vaqt-i şebābından

O kâtip-zede meşk-i darb edip gūyā raqam dökmüş

Görünmez levh-i sînem dāğ-1 cevri bî-hesābından

Degildir ‘ākile cāy-1 feraḥ mey-hāne-i ‘ālem

Yapılmışdır sebūlar anda rindānıñ türābından

5 İçip şahbā-yı nābı neşve-dār olmuş kadar tab^ç im

O meh-rūnuñ olur maḥzūz telhî-i ‘itābından

Giriftārān-ı dām-ı ‘aşkı teksîre mübālātı

Nümāyān kākül-i müşkîn-i yārin pîç (ü) tābından

Bu şeb ağıyar ile mey-ḥar imiş ol gonca-fem ‘İrfān

Dirîğ etmekte şem^ç -i la^ç l-i nābın ictinābından

FÎ HARFÎ'L-HE

36

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Karaltı gösterip ḥaṭṭ-ı rüy ile inceden ince

Kuşatmış şanki gird-i mähı hāle inceden ince

Resendir cerr-i vaşla medd-i inzâr-ı ğarîbânem
Kemend atdım bununla ol ğazele inceden ince

Der-âġûş-ı miyân-ı mû-mişâlin pek hayâl eyler
Göñül düşmüş gibi fikr-i muhâle inceden ince

Görün reng-i hicâbın bezmi meyde ol gül-endâmın
Bürünmüş zanneder bir âl şâle inceden ince

5 Raķîbiñ fikri pây-ı vaşl-ı yâre bir çorap örmek
Dolaşmış hâtırı nâr-ı hayâle inceden ince

Raķîbiñ gör devâmın bez çözer kâşâne-i yâre
Hevesle nesc-i kâlâ-yı vişâle inceden ince

Felek nādâni şeh-râh-ı refâha sevķ edip ‘ İrfân
Ne yollar gösterir ehl-i kemâle inceden ince

Edânîdir eden ekşerâ hâne-i dâd-h̄âhâne
Hudâdan mevhibetdir bozmamaķ lâne-i aşîlâne

‘ Abeşdir rızķ için endîşe Haķ Rezzâķ-ı muṭlaķdır
Gelir baṭn-ı semekde olsa âb u dâne merdâne

10 Me’âlen menziletidir merd-i dānā hem-niṣîn olsa
Ne mümkün erdire nādāni ķadr ü şāna kâşâne

Fedā-yı şî'âr-ı 'aşıkāndır rāh-ı ma'şūka

Bırağ ol ğamze-i hūn-h'ārı zālīm kana al kana

Setîr sevāb-ı isti'dād-ı feyze raḥm eden çoğdur

Qanı ol mihrībān-ı bî-ğarağ kim yana 'uryāna

Dimāğ-ı la'l-i fām düşmenān-ı pirāye kāfidir

Ğuzātın kabza-i şimşîri üzre cāna mercāne

Nedir pervāzıñ ey murğ-ı dil-i 'İrfān şeh-i 'aşkıñ

Düşüp dergāhınā tüt sen de lāne rüyuma lāne

37

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Ne zîbādır o güler hisāra bağ ḥaṭṭ-āver olduğça

Ne hoşdur deste-gül tār-ı ḥarîre zîver olduğça

Naẓîrin görmedim ol nev-nihālîñ bāğ-ı ḥüsn içre

Fağat ruḥsārına şad berd-i zîbā benzer olduğça

Ne ḥācet ey sitem-ḥū sell-i seyf-i cevri ü bî-dāda

'Ayāndır şerḥ-i sînem ebruvān dāl ḥançer olduğça

Serîr-i ḥāne-i ḥumārıdır şāh-ı ḥarābātıñ

Sem olsa ser-fürü etmez elinde sāğar olduğça

- 5   K um ş-1 tevbemiz bilmem kett n-1  r udan mı
Ya ar bezm-i  emende s k -i meh-peyker oldu a

G n l Cem-neş'e b lb l n le şeh-i Mans rdur s ne
Mey   g l- ehre s k -i hoş-nev  r miş-ger oldu a

G m ş g zd r um r-1 hayra etmez şarf-1 na d amm 
K oyar altına z hid dilber-i s m n-ber oldu a

Hev -y1   a k keyf-i b deye munzamm olup   İrf n
Neş t-efz n olur  eclisde ş k  dilber oldu a

38

Mef'  l  / Mef '  l  / Mef '  l  / Fe'  l n

   lemde  ar n olmayalı ehl   f ka

Y r n-1 muvaff k dedik erb b-1 nif ka

Ge mek gibi hem-p ye-i a b b-1 şir t 

Her  atvesi bir m zella a g yy -y1 ş k ka

Kış gecelerinde edilen şo bet-i helv 

Şimdi m te avvil nice tel -i mez ka

D şmekden ise  lfet i in t rl  bel ya

Şabr eylemek evl  g r n r derd-i fir ka

5   Kābil mi ola ğaybetim ezkār-ı cemîle
               ‘İrfanı revā mı tanımaq ehl-i hamāqa

39

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Ĥalkı şalkım şaçak etdi o dehānı peçe āh
 Dūd-ı sevdā gibi başdan çıkarıp zülf-i siyāh

Ehl-i keyfiñ göge çıkdı tütünü bu Ramazān
 O mehiñ nāfe-i müşkînine etdikçe nigāh

Yenice bir ğama düşdü nice ser-mest-i şıyām
 Cebel-i vuşlātına bulmaq için gizlice rāh

Olamaz tîĝ-ı nigāhı gibi cāna kıyııcı
               ‘İşve vü nāzına kırbān nice bî-cürm ü günāh

5   Dengi yok ‘işve-fürüşān zamānım der idim
               Ṭama‘ından göbege mezc-i kenār etmese ğāh

İçimi sert degil orta imiş mesmū‘ um
 Yüregi taşlık uzaq dir aña her vuşlat-ĥāh

Nażar-ı meyli o ĥünî-nigehin kîseyedir
 Ṭutdugu dirhem ü dînar yeter kenz-i refāh

Oturup ustası Bāfra yerine ʔafra ʔatar
 Öyle ʕamsūna o sermāye olup peʕt ü penāh

Yāsemenden ʔalemim rāyihā-yı nāfeyle
 Görmeyenler ola nazmım ile ʕ İrfān-ı āgāh

FÎ HARFÎ'L-YĀ

40

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Hevā-yı perçem ile hātırım pejmürde-ḫāl oldu

Ḥayāl-i mūmiyān ile tenim ʕ ayn-ı ḫayāl oldu

Yetişdirdim nihāl-i ʔaddini ḫün-ı sirişkimle

Nihāyet sāye-i endāz raḫīb-i bed-fi' āl oldu

Felek zevḫ-i viřālin ʔoḫ görüp āḫir cüdā ʔıldı

O meh-rūdan sebeb bu infiřāle ittiřāl oldu

Öper ʔoḫlar emerdim meclis-i ʕ ayş-i viřālinde

Müşelleş olduḡu ʔün la' l-i mey-gūnu ḫelāl oldu

5 Gül-i ruḫsār ile řebbūy-ı kākül zīb ü ber müşgin

Gelip reyḫān-ı ḫaḫda revnaḫ-ı bāḡ-ı cemāl oldu

Degildir cāy-ı rāḫat şadr-ı dīvān-ḫāne-i devlet

Geçenler ‘ākıbet ḥasret-keş-i şaff-ı ni‘āl oldu

Olan sencîde-i mîzân-ı vaqt añlar bu evzânı
Kemâl-i âdemiñ noqşân-ı noqşânı kemâl oldu

Nazar kııl ittiḥād-ı ḥüsn ü ‘aşq aḥkāmına ‘İrfân
Süveydâ-yı dil-i şeydâ ruḥ-ı dil-dâra ḥâl oldu

41

Fe‘ ilätün / Fe‘ ilätün / Fe‘ lätün / Fe‘ ilün

Ḳadr-i dān olsa o meh cevre kıyām etmez idi

‘Âşık-ı şādıkı red ḥaşmı be-kām etmez idi

Ḥayr-ḥāḥ olsa verir miydi amān ḥaṭṭ-ı rāha

Devr-i ḥüsnünde aniñ fitne devām etmez idi

Şāhsüvārım eger olsaydı feres-nān-ı ‘afāf

Rācil-i fırşata teslîm-i zimām etmez idi

Ḥayf kim rü’yet-i dîdāra ḳanā‘ atle gönül

De’b-i ‘aşq üzre gidip meyl-i ḥarām etmez idi

5

Bilse bu ḥālî eger dā’ire-i ‘iffet ile

Eşheb-i hāḥişine ḳaşrû’l-cām etmez idir

İltizām etse idim ben de ḥoş-āmede-gülük

O perî haşmına tervîc-i merâm etmez idi

Müstakîmiñ yeri olsaydı eger dünyâda
Serviler böyle maķābirde hırām etmez idi

Olmasa bir kazâda hırmen-i şabr u sāmān
Kilk-i ‘İrfān bu kadar başt-ı kelām etmez idi

42

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

Bilirmiş haţtı olmuş mevîden āşār besbelli
Yine hūbān meyānında onlar hisār besbelli

Büküldü belleri mū düşmenāniñ yār-ı miħnetle
Olup ebrū gibi haţā leb-i dil-dār besbelli

Giriftār olmağı ister mi artık kayd-ı āğūşa
Miyān-bend olmada ol mū-miyāna bār besbelli

Bu eşk ü āh kıalmaz yanıña ey bî-vefā belle
Seni āğūşa çekmiş dün gece ağıyār besbelli

5 Kazandım ‘aşkıñı kālū belā emriyle bir günde
O günden sende de hūsn etmiş istikrār besbelli

Revān olmaķda şanma ķanlı bildin eşk-i hūnîni

O nehriñ menba‘ı gönüldür ey hûn-hÿâr besbelli

Naşıl izmāra iqdām eylese ‘İrfān bed-endîşān

Olur dîdār-ı qavl ü fi‘l ile efkār besbelli

43

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Veremez rûha şafā şahn-ı cihān manzarası

Ruḥ-ı cānāneyi görmezse gönül penceresi

Degilim doğrusu ser-geşte-i dolāb-ı emel

El verir zātıma hāş olsa Degirmen Deresi

Edemem muşabb için ‘azm-i sevād-ı gurbet

Çara bahtım baña yetmez mi livā qarası

‘Âķile baş-ı bisāt-ı heves olmaz cā’iz

Bu cihān ise eger ahretin kıntarası

5

Yoğısa kırtuluş ‘ālem ü mehinden ‘İrfān

Gönül eglendirecek yer bu cihāniñ neresi

TAḤMİS-İ BEYT İBN-İ KEMĀL BĀ EMR-İ QAPUDAN PAŞA

Mef‘ ülü / Mefā‘ ilü / Mefā‘ ilü / Fe‘ ülün

Bir kere felek bahtıma meydān vereydi

Rāh-ı talebi tūsen-i iķbāl devriydi

Kūy-ı emeli dīde-i müştāk göreydi
 Her istedigim kâre elim bir kez ereydi
 Dünyāya kişi geldigime bārî degeydi

**TAĞAZZŪL-İ BEYT-İ MUḤAMMES MEZBŪR BĀ EMR-İ
 MŪŞĀRŪN İLEYH**

Mef' ūlü / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ūlün

Her istedigim kâra elim bir kez ereydi
 Dünyāya kişi geldigime bārî degeydi

Ṭayy-ı derecât etmiş olurdu degerimce
 Bir kere felek bahtıma meydān vereydi

Ser-menzil-i maqşūda gönül vāşıl olurdu
 Rāh-ı talebi tūsen-i iqbāl devriydi

Etmezdi fedā kuhl-ı şafā-ḥāne türābın
 Kūy-ı emeli dīde-i müştāk göreydi

5 Devletle ḳapudan zamān-ı Āşaf-ı devrān
 'İrfān dilerim Nūḫ ḳādar 'ömr süreydi

TEŞEKKŪR-NĀME-İ MUḤAMMES

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Fe' ūlün

1 Geçen elṭāfiñ etdikçe tefekkür
 Edip 'acz-i teşekkürden te'essür

Ederdim lafz-ı şükrāna tezekkür
 Edince işbu ihsānıñ teğarrür
 Tükendi ğayrı elfāz-ı teşekkür

2 Bu kāra nām-zed iken ‘abd-i adşāk
 Ğaraž bā’is idi te’hire ancağ
 Seni her hayra kılmış hağğ muvaffağ
 Benim de etdiñ āhir hağğımı hağ
 Tükendi ğayrı elfāz-ı teşekkür

3 Bu bir bāb idi minhāc-ı murāda
 Müdāvimdi benimçün insidāda
 Yed-i luğfuñ ile oldu küşāda
 Zuhūr etdi ümîd-i i‘tilāda
 Tükendi ğayrı elfāz-ı teşekkür

5 Hudā iğbāl ü ‘ömrüñ ede tekşîr
 Dem-ā-dem tağ^c-ı pākîñ kıla tesrîr
 Hemān bu mesned-i vālāda ol pîr
 Baña yokdur du‘ādan başqa tedbîr
 Tükendi ğayrı elfāz-ı teşekkür

6 Ğarîb ü bî-kes ü bî-çāre ‘İrfān
 Neler çekdi neler ey kân-ı ihsān
 Seni feryād-res-i hağğ etdi Yezdān
 Dil-i mağzūnu kıldıñ şād u handān

Tükendi ğayrı elfâz-ı teşekkür

TEVDİ‘ A-YI BERĀY-I VĀLÎ-İ BURSA

Fe‘ ülün / Fe‘ ülün / Fe‘ ülün / Fe‘ ül

Olup bir Hudāvend-i ālî tebār

Şeref-bağş-ı mülk-i. Hudāvendigār

O mülke Hudā verdi bu ni‘ meti

Harābatı i‘ mār eder himmeti

Qudümende ferş etse ehl-i beled

Revā peşm-i burc-ı hamelden nemed

Tedābiridir derd-i mülke devā

Olur kaplıca şimdi ‘ ayn-ı şifā

5 Felekdir bülend-i şānında pest

Keşiş Tağı kalmaz mı yanında pest

O aklıma oldukça hükmi revān

Harîrinden atlas giyer āsumān

Riyāzı dü bālā bulur iştihār

Olup feyz-i luţfile her dem bahār

Kemālāt-ı meclüb u efkendesı

apısında İrfān kimin bendesi

Odur mültecā-yı ulūm ü fūnūn

udā ömr ü ibālin etsin füzūn

10

i sūd oldu dīdārı gözden nihān

Peykār başıdır eşk-i asret-keşān

MÜSTEZĀD

Mef' ulū / Mefā' ilü / Mefā' ilü / Fe' ulün

Bürkān-ı vefā vü şefāqt-i şākir-i ni' met

Bir vāıf-ı ikmet

Bīmār-ı ğama eyleyip icrā-yı azāat

Baş etdi faat

Bīmār o idi cān benlü elemi ben

Ehvendi o benden

Şarf eyleyip abābımıza ilāş ile himmet

urtardı selāmet

Perverde-i āğūş-ı muabbetdi o cānān

Ben cism idim ol cān

Bağıqladı ol cānı baa bu ne ināyet

Ne luf u mürüvvet

Āheng-i meserretle gece alkı uyutmam

Bu lufu unutmam

Bir yār ola kim ıfz-ı ayāta izmet

Olmaz aa ıymet

Îfâ-yı teşekkürde beni eyledi i' cāz

Ol merd-i devā-sāz

Hak ʿ ömrünü efzün ede tā rüz-ı kıyāmet

Çekdirmeye miḥnet

Maḫsūm idi taḫsīm-i ezelde aña ʿ İrfān

Bu emr-i nümāyān

Artık denilir baḫş-ı ḫuṣūsiyete külfet

Taşdıʿ a ne ḫācet

ŞARKIYYĀT

I

Feʿ ilātün / Feʿ ilātün / Feʿ ilün

Sen şunup bādeyi ben nūş etsem

Bülbülün nālesini guş etsem

Ġam-ı dünyāyı ferāmūş etsem

Seni bir kere der-āgūş etsem

Saňa gönlüm olalı üftāde

Budur ancaḫ emelim dünyāda

Bulup ey mū-miyān tenhāda

Seni bir kere der-āgūş etsem

Verse fırsat baňa bir gece felek

Gül-i ruḫsārın şemm eyleyerek

Şunup ey sīm beden gömlekcik

Seni bir kere der-āgūş etsem

Tākatim kalmadı artık nāza
 Başladım derdiñ ile āvāzı
 Gelir elbette hayāt-ı tāze
 Seni bir kere der-āgūş etsem

Hāli ‘ aşkıñla yaman ‘ İrfānım
 Nāzenînim olayım qurbāniñ
 Hiç incitmeyerek bir yaniñ
 Seni bir kere der-āgūş etsem

2

ŞARŖI-YI DİGER

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün

- 1   Derd-i ‘ aşkıñla nizār oldu benim
           Saña āhım eşer etmez mi benim
           Döndü gidince hayāle bedenim
           Saña āhım eşer etmez mi benim
- 2   Çan döker dîdelerim tā-be-seher
           Seyl-i eşkim Çızılıрмаğa döner
           Dağlar nālelerimden iniler
           Saña āhım eşer etmez mi benim
- 3   Her seher turralarıñdan cānā
           Olurum rāyiha-ı müşg-āsā

Doğunur zülfüne de bād-ı şabā
Saña āhım eşer etmez mi benim

4 ‘Aşka dā’ir ne kadar ursam lāf
Saña efsāne gelir hep yā ħilāf
Yüregın taş mıdır ey bî-inşāf
Saña āhım eşer etmez mi benim

5 Āh-ı pür-āteşine ‘İrfānıñ
Dayanır mı yüregi insānıñ
Yoğ mu göğsüñde seniñ îmānıñ
Saña āhım eşer etmez mi benim

ꞖIṬĀ‘ ĀT

Ꞗıṭ‘ a-i bi-ħazret-i Sulṭān Maħmūd

1

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ülün

Cihān maħkūmuñ olsun pādişāhım

Felek devr eylesin dil-ħ‘āhıñ üzre

Cihān ṭurduğça ṭur a‘ dā ne gerdün

Hemān cevr eylesin dil-ħ‘āhıñ üzre

2

Mef‘ ülü / Fā‘ ilätü / Mefā‘ ilü / Fā‘ ilün

Şāhenşeh-i kerem-veriñ aldım ‘aṭıyyesin

Eyyām-ı ‘ömr ü şevketi olsun fuzün-ter

Ammā bu ‘abd ü kemtere sermāye-i refāh
 Haqqımdaki sitāyiş-i şadr-ı güzîn yeter

3

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

Ġubār-ı hak-i pāyin hıfz için şadr-ı felek qadrıñ
 Muraşşa‘ bir qutuya ihtiyācım vardı şiddetler
 Bu ihsānıyla da şermende kıldı ‘abd-i memlūkün
 Hudā efzün-ter etsin ‘ömrünü iqbāl ü devletle

**BERĀY-I NĀMZED ŞODEN ‘ALĪ ĠĀLĪB PAŞA BE-ŞİHRĪYYET-İ
 SENĪYYE**

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Şadr-ı vālā Felātün-tedbîr
 Mülkün oquturdu nice pāresini
 Rūh-ı ‘ālem o şifā-yı şadrıñ
 Bağrına başdı ciger-pāresini

Mef‘ ülü / Fā‘ ilātü / Mefā‘ ilü / Fā‘ ilün

Envā‘ -ı hüsn-i haşleti terkîb edip Hudā
 Göndermiş ism-i pāk-i reşîd ile ‘āleme
 Ġalib gelen hişāl ‘alîden de tarh ile
 Vermiş vücūd-ı sihr-i şehinşāh-ı a‘ zama

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

Haţadır olma raşad-bîn hükmi-i fenn-i nücüm

Tevāfuḳ eylemez ol ḥükme her irādet-i ḥaḳ
 Dilerse naḥsı eder sa‘d-ı sa‘d-ı naḥs eyler
 Degil mi Ḥālīḳ-ı icrām ḳāder-i muṭlaḳ

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Şıḳ u ihlāş ile ḥüsn-i ḥizmet
 Olmuyor ‘ind-i İlähîde hebā
 Buna bürhānı ḳavî ister isen
 İşte Mālīyede Nāfız Paşa

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Ḥazret-i düstür-ı Maḥmüdü’l-ḥişāle ḡurbeti
 İḥtiyār etdir āḥir ictināb-ı derd-i ser
 Ben de derd-i iftirāḳından te’essürle derim
 ‘Ālem gün ü fesād ise cihān eyne’l-mefer

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Fırḳa oldu ricāl-i mālīye
 Ekşeriyetde böyle şān olmaz
 İmtiyāz-ı imtiyāz sezālīḳdır
 Bî-nişānlık gibi nişān olmaz

Fe‘ ilātün / Fe‘ ilātün / Fe‘ ilün

Farṭ-ı ihlāş ile ḥayāli dile
 Ğars olunmuş gibi mü’essedir
 Zātınıñ dikdim intimāsına göz

Bāğ-ı ‘ İrfāna nahli nevreder

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātū / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

Kecrevligie mu‘ tād olalı çarḥ-ı felek

Aḥbābda yek-şāk olmayan nādirdir

Artursa revādır şamîmî ehl-i ‘ uḡūl

Yanşağın anasını düzen sağırdır

Der-sitāyiş-i Ba‘ z-ı Meşāyiḡ-i Kirām

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Seyf-i ser-tîz-i ḡaḡāyıḡdır sözü

Rāh-ı ḡaḡḡa zātıdır ni‘ me’l-delîl

Maḡşadıñ ḡubb-ı sevābı ḡaḡ ise

Dergeh-i ḡāce ḡüsāma ol daḡıl

Mef‘ ūlū / Fā‘ ilātū / Mefā‘ ilū / Fā‘ ilün

Ta‘ ḡır eder meşamm-ı dili bŷy-ı sŷnbŷlŷ

Dergāhdırı ḡadîḡā-i ezhār-ı ḡayyibāt

Her kim zebŷn-ı pençe-i nefsi-i ḡarîş ise

Olsun daḡÎl-i bāb-ı Necātide der-necāt

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Nesl-i pāk-i şeyḡ ‘ Abdŷ’l-Bāḡî-i rŷşen-zamîr

ḡazret-i ‘ Oşmān Şelāḡaddîn-i şeyh-i ḡāne-ḡāh

Maḡzar-ı ser-pederdir feyz-i Mevlānā ile

‘ Ārif-i Zerkŷb-ı devrān zātıdır bî-iştibāh

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Muṣtafā ismine esrārına olmuş mazhar

Feyz-i irşād ile bir ehl-i zekā vü ' İrfān

Bu kemālāt u ma' arifle o taḥrîr yeter

Ḳuvve-i ā 'ize-i ḥ 'āce Ḥüsāme Bürhān

TEVĀRÎḤ

I

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Ḥamdülillāḥ ḳudüm etdi maḳām-ı şadre

Bir ' adālet eri menā-ı mezālīm paşa

Güher-i nādire-i silk-i la' l-i vükelā

Ya' ni memdūḥ u ser-efrāz-ı Efāḥim Paşa

Eşer-i müs' adet-i baḥt-ı hümāyün ki budur

Devlet ü milletin iḥyāsına muḳaddim paşa

Zātıdır mefḥar-i erbāb-ı kemālāt ü hüner

Zātıdır menba' -ı ilṭāf ü mekārım paşa

5

Görüp āşarını der ḥalk-ı cihān böyle olur

Def' -i şerle eşer-i ḥayra müdāvım paşa

' Ömr ü iḳbālını müzdād ede Ḥallāḳ-ı cihān

Olamaz zātı gibi devlete lāzım paşa

Eylerim nāsa bu tārîh ile ʿ İrfān tebşîr

Oldu zîb-āver şadr-ı ehlidir Şārim Paşa

(Sene 1264)

2

Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün / Müstef ilün

Şadr-ı semîh ü bihterîn ser-bezm-i eşrāf-ı güzîn

İc mār-sāz-ı kaşd-ı dîn-i şāyān elţāf-ı mecîd

Yaʿ ni Ḥasan Taḥsîn Beg ol mükerrermeteyniñ

Merd-i ḥaḫḫa yakîn biñ ʿ aşr içre zātıdır vaḥîd

Zād-ı tarîḫ ḥācegān-ı dil aña esrār-ı cān

Faḥr-ı kirve ʿ ārifān-ı şems-i Ḥudādan müstefîd

Baḥr-ı ʿ ulüm ü maʿ rifet deryā-yı cūd u ʿ āṭıfet

Mecrā-yı luṭf u mekremet bir zāt-ı bi-mişl ü nedîd

5

Ḥubb-ı devlet ü iḳbāl ile zevḫ u şafā-yı bāl ile

Farṭ-ı refāh-ı ḥāl ile yā Rab ḫıl ʿ ömrin medîd

Tebrîk edip ʿ İrfān dedim tārîḫ-i cevher-dārdını

Ferḫunde olsun saʿ d ile Taḥsîn Bege sāl-i cedîd

(Sene 1260)

3

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Bulunmaz bir vücūd-ı nāzenîndedir Āşaf-ı devrān

Ḥudā fark-ı enāma sāye-i luṭfuñ medîd etsin

İkinci necl-i pākin eyledi iḳbāl ile tezvîc

Nihālān-ı riyāz-ı sulbüne sūr-ı 'adîd etsin

Te' aḳḳub eyleyip iḳbāl ü şādî ḡānümānında

Hemān ol şadr-ı zî-şān-ı 'ıyd bir bālā-yı 'ıyd etsin

Otursun zāt-ı pāki yan gelip şadr-ı selāmetde

Cezā-yı mābeynligi ḡaşmına çarḡ-ı 'anîd etsin

5

Getridim cevherîn târîḡi 'İrfān bende dest-āvîz

Reşîd Paşaya Ḥaḳ bu sūrı pür-yüm ü sa'îd etsin

Sene (1266)

4

Berāy-ı Âmedî Şoden ḡazret-i Maḡmūd Nedîm Paşa

Fa' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

Ḥamdülillāh vire cāh-ı âmedîye zîb ü fer

Dāniş ü 'irfānda aḳrānına maḡsūd Beg

Kān-ı ādāb ü aşālet-i baḡr-ı 'ilm ü ma'rifet

Bāl ü cevḡ-i aḡrā-yı luṭḡ ḡāzret-i ma'būd Beg

Zāt-ı vālāsı gibi nādir gelir bu ʿāleme
Bendegān firqatde zıll-i reʿfeti memdūd Beg

Hıa Teʿālā vālide zî-şānına bağışlasın
Ser-firāzān hūnerden zātıdır maʿdūd Beg

5 Öyle ehl ü böyle zih-i tārîh ʿİrfān bir düşer
Oldu āmedci bu yıl şāyestedir Maḥmūd Beg

(Sene 1266)

5

Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün / Mefāʿ ilün

Hudā şîrimiz aḫ kând-ı iḫbāl eyleyip dāʿim
Kıla ʿömrüm füzūnter Āşaf-ı ferḥunde āşārın

Hālāvet-baḫş-ı ʿumrāndır dimāğ-ı millet ü mülke
ʿAḫāḫîr-i tedābiri o şadr-ı rāst-ı efkārın

Ṭarāvet buldu bāğ-ı maʿdelet ezḫār-ı rāʿy ile
Zamān-ı nev-bahārıdır geḫen edvār ü aʿşārın

Edip zer kāse-i mihr ile nev-rüzeye sen taḫdım
Şekerle beslesin var ise ʿaḫlı çarḫ-ı devvārın

5 Elezzdir gül-be-şekerden de tām-ı tārîhim

Ola firūze bu nev-rūzu da şadr-ı himem-kārın

(Sene 1266)

6

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Ḥazret-i pādīşāhın 'ömri firāvān olsun

Olamaz zāt-ı hümāyūnu gibi şā' ib-rā

Yine bu bābda temyîzini işbāt etdi

Ehl-i ferdiñ yerine görmedi nā-ehli revā

İntihāb eylediği zāt-ı maḳām-ı şadre

Selefe 'aql u ma'ārifde ḫalefdir ḫaḳḳā

Ka' b-ı vālası gibi nām-ı şerîfi 'ālî

Laḳab-ı zātı sezā olsa 'aliyyü'l-a' lā

5

Menba'-ı 'ilm ü hüner dāver-i mebrūr-ı eşer

Ser-firāz-ı üdebā melce-i erbāb-ı zeḳā

Ḥall-i 'uḳdiyle olur millet ü mülket ma' mūr

Ḥüsn-i terdbîrde yoḳdur ho ḫıdivve hem-tā

Her umûrunda refiḳ eyleyerek tevfiḳin

'Ömr ü iḳbālını müzdād buyursun Mevlā

Tām-ı tārîh ile ‘ İrfân olalım müjde-resân
 Hâk ile şadr-ı maḡarr eyledi ‘ Ālî Paşa

(1268)

7

Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün

Üçüncü def‘ ada fer vrdi şadre dâver-i devrân
 Revâ mı infikākı öyle düstür-ı faḡîm olmaz

‘ İmâr u intizâm-ı mülke ḡall-i ‘ uḡdi kāfidir
 Cihânda ‘ aḡlına mânend bir ‘ aḡl-ı selîm olmaz

Degil aḡrânı olmaḡ ḡüsn-i tedbîr ü mu‘ ârifde
 Meşâhîr-i selef bezm-i laḡfînde nedîm olmaz

Meserretle firāvân eylesin ḡak ‘ ömr ü iḡbâlin
 Bu mesnede vücûdu gibi bir luḡf-ı amîm olmaz

5 Ne ḡoş ‘ İrfân bu mışra‘ tām-ı tārîḡ oldu teşlîe
 Kevâkib olmadıḡça ḡâḡ râci‘ müstaḡîm olmaz

(1268)

8

Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün / Mefâ‘ ilün

Bulunmaz derd-i mülke dâver-i devrân gibi Loḡmân
 Devâ-cüyân yine re ‘yi rîz-persend-i ümîd etsin

Anıñ tedbîriniñ āşārıdır der-kār olan şıḥḥat
Benimle var ise baḥş edecek ḥāşm-ı ‘anîd etsin

Devā var ise ḥikmet-ḥāne-i imkānda bir derde
Bulur icrā eder elbette Ḥaḳ ‘ömrin medîd etsin

Odur ḳadrin bilen erbāb-ı ‘irfānın Ḥuḍā dā’im
Şebin hem-reng ḳadr-i eyyāmını hem ḳadr-i ‘ıyd etsin

5 Dedim tebrîk edip târîḥ-i cevher-dārını ‘İrfān
Reşîd Paşaya bu sāl-i cedîdin Ḥaḳ mecîd etsin

(Sene 1270)

9

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

Maḳām-ı şadre ehl-i ferd olan düstür-ı zî-şāniñ
Ederdi infişāli ol maḳāmı gūyiya ilgā

Ḳader ḥāli bu yā üç def‘a vāḳi‘ oldu bu ḥālet
Bilindi kim vücūd imiş anıñ bu mesned-i vālā

Yine dördüncü def‘a oldu teşrîfi ile ḳā’im
Hep etsin sākinān rabî‘-i meskūn tehniyet icrā

Serîr-i salṭanatdan ḥāzret-i sulṭān-ı devrānı
Nigeh-bānî-i ‘ālemden anı devr etmesin Mevlā

5 Dü-nîm ile tamâmın yâ hesâb et mużcem ü mühmel
Merâbi^ç -i vefkdir dört gözle bağ mısra^ç -i zîbâ

Olup dert üstüne keyfim dedim târîhini ^ç İrfân
Sezâ bu şadre revnağ verdi dört defa Reşîd Paşa

(Sene 1271)

10

Mefâ^ç îlün / Mefâ^ç îlün / Mefâ^ç îlün / Mefâ^ç îlün

Muħađđak bil ki cism-i şadre cândır Āşaf-ı devrân
Beşinci def a da teşrîfi ile eyledi ihyâ

Naşîb-i re 'yi ħall-i müşkilât-ı mülk ü milletdir
Bu emr-i ħayra ol düstüru tevfiğ eylemiş Mevlâ

İle'l-ân gelmedi milşi gelirse ba^ç de zîn bilmem
Odur işte ferîdü'l-^ç aşr u mebrürü'l-eşer ħâlâ

Bi-ħađđ ħamse-i âl-i ^ç abâ ol dâveri yâ Rab
Bu mesnede hemîşe ile tül-i ^ç ömr ilee îķâ

5 Dedim târîh-i cevher-dârını ^ç İrfân meserretle
Beş oldu verdi şadre zîb ü ârâyiş Reşîd Paşa

(Sene 1273)

11

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Yine şān ü şeref geldi maḳām-ı şadr-ı vālāya
Edince sādisen vazi' -i ḳadem düstür-ı ' adl-ārā

Görüp teşrîfin oldu şeş cihet tâbında feyz ile
Şeşi beş görsün artık kör olup bu ḳahr ile a' dā

Vücūd-ı pākidir en iḳdāmı āşār-ı tevfiḳiñ
Neşib-i re 'yidir ḫall-i umūr ḫayr-ı ser-tābā

Edip terkîb-i envā' -ı kemālāt ü mu' ārifden
Nigehbānî-i mülk için yaratmış zātını Mevlā

5 Cihān durduḳça dursun dā 'im olsun ' ömr ü iḳbāli
hemİşe eylesin āb-ı ḫayāt-ı ma' delet icrā

Semā-yı sādise ' İrfān yazılsın cevherin târiḫ
Bu def' a verdi revnaḳ şadre tesdîsen Reşid Paşa

(Sene 1274)

12

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Ḥazret-i şāh-ı cihāniñ ola ' ömrü efzün
Zîver-i mesned-i şadre cereyān etdi ḳazā

Üç gün icrâsı gecikdi halef-i zî-şânın
 Burc-ı 'aķrebde bulunmağla meh-i evc-i semâ

Bu ta'ahhur edip irâş-ı zünün gün-â-gün
 Herkes efkârını 'arz eylediler bî-pervâ

Kimseye olmadı bu hüsni-ı kabûl ü teslîm
 Verdi Haķ Āşaf-ı 'âlî-liķāya bāy ü gedâ

5 İşte mazhar olarak böyle kabûl-ı 'āma
 ....oldu yine hâ'iz-i şadr-ı vâla

Mecmû' a fażl u hüner Āşaf-ı taħrîr-i eşer
 Merd-i iksîr nazâr-ı dâver-i faħrû'l-vükelâ

'Aķl ü 'irfân ü kemâlâtda gelemes mişli
 Hüsni-ı tedbîrde aķrânı bulunmaz aşlâ

Kimyâ-yı himemi ķadre göre şarf eyle
 Budur āyin-i nigeħbânî-i devlet haķķâ

Selef-i zî-şeref oldukça defin-i raħmet
 'Ömr ü iķbâlini müzdâd buyursun Mevlâ

10 Tām-ı târif ile 'İrfân olalım dāmen-būs
 Şadre şân geldi yine sa' d ile 'Ālî Paşa (Sene 1274)

13

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

Şeyhü'l-İslām oldu bir şadr-ı maḥḳ-ı bî-miṣāl

Edelim yümn-i ḳudümüyle enāma müjdeler

‘Aḳl ü ‘irfān ile ḳılmış zātını Ḥaḳ ser-firāz

Şer‘ ü kânün üzre ḥall-i ‘uḳdidir mu‘ciz-eşer

Ḳalb-i pāki şāfdır ḡill u ḡıṣ-ı aḡrāzdan

Pîşe-i endîşesi icrā-yı ḥayr u def‘-i şer

Ḥilye-i ‘ilm ü hünere zātıdır pirāye-dār

Dense sa‘de-dîn-i şānî ol ḥudāvende deger

5

Etmesin bu mesned-i vālādan aṣlā infikāk

Ḥazret-i Ḥaḳ ‘ömr iḳbālin ḳılıp efvün-ter

Naşbına ‘İrfān bu mıṣra‘ ḳıḳdı bir tārîḥ-i tām

Cāh-ı fetvā oldu Sa‘de’d-dîn Efendiye maḳarr

(Sene 1275)

14

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Neyyir-i evc-i a‘lā ḥayr bî-rayb ü rü‘yā

Ser-firāz-ı vükelā ya‘ni Muḥammed Paşa

ābiliyyet ile envā[ ] -1 kemālātı verip
 Eylemiş zātını a seyf ü alemde yektā

Cümle [ ] indinde olup adr-i bülendi ma[ ] rūf
 Sāyikā olmuş idi hā[ ] iz-i şadr-1 vālā

Devr-i [ ] adlinde g r p m lk   milel emn   emān
 M taħassir idiler mademine bāy   gedā

5 uvve-i baht-1 h māy n eşeridir b -şek
 Ki yine oldu o d st r-1 maa şadr-āra

H sn-i tedbiri bulur zaħm-1 fesāda merhem
 Re[ ]y-i bercāsı olur her marāz-1 m lke devā

Zāt-1 vālāsı niġebān-1 enām oldua
 Eşer-i [ ] adli eder urdu oyunla hem-pā

azret-i pādiřāhı taht-1 h lāfetde anı
 Ede bu mesned-i vālāda m [ ]ebbed Mevlā

Verdi tār he fer ol Āřaf-1 yektā [ ] İrfān
 şadre ā[ ]im   řifā oldu Muħammed Paşa

15

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Fuzūl-i nazm ü neşriñ luṭf-ı ṭab' -ı nev-bahārıdır

Sezādır nām-ı zîver ol hûner-perver efendiye

Vücūdu nokṭa-i burc-ı ḥameldir mihr-i efdāle

Ḥudā ol feyz-i iḥsān etmemişdir her efendiye

Şarîr-i kilik-i tîzi bülbül-i bâğ-ı belāgatdir

Gül-i āşārdan olmaḳda nāliş-ker efendiye

Revā lebrîz ḥaviyāt-ı âmāl eyleyip gerdün

Şunarsa kâse-i mihri o dāniş-ver efendiye

5

Server ü sa' d ü sāmān ü selāmet senze-zār u sūr

Ola ma' cün-ı heft-eczā ḳonup sükker efendiye

'Aḳāḳîr-i hûnerdir tām-ı târiḥim daḥi ' İrfān

Bu nev-rūzun ḳıla firūz Ḥaḳ Zîver Efendiye

(Sene 1276)

16

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Sipîhr-i ' ilm ü fazl ü ' iffetiñ ḥurşîd-i tâbānı

Yine envār-ı ' adl ü dādını nāşirdir evḳāfa

Muvāfıkdır rızā-yı haqda ismiyle müsemması

Anıñcün zāt-ı pākî ‘adl ile āmirdir evkāfa

Vücūdun hayrā vaqf etmiş bu ‘azminden ferāğ etmez

‘Ammār-ı tebahhuş ü mebrürü’l-eşer nāzırdır evkāfa

Sözümden intiķāl ü ihticāc et istemez teftîş

Vücūdu maḥz-ı luṭf ḥāliķ-ı kadirdir evkāfa

5 Minārātı ḳanādîl-i meserretle donatsınlar

Meḥāsinde nazîri geldigi nādir evkāfa

Firāvān eylesin iķbāl ile ḥak ḡalle-i ‘ömrün

Tecārib ile yümn-i muḳaddimi bāhirdir evkāfa

Ḥurūf-ı gayr-ı menḳūt ile ‘İrfān söyledim tārîḥ

Revā merde-i rızā-cū nāzir-i hayrdır evkāfa

(Sene 1276)

17

Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilātün / Fā‘ ilün

Dāver-i ‘ālî-laķab düstür-ı pākîze-neseb

Manba‘-ı ‘ilm ü edeb ferd-i müşār-ı bi’l-benān

Mesned-i şadre ḳudüm-ı çār-ı meyle virdi fer

Çāredir her derde oldu rabî‘-i meskün-ı kāmran

Ṭab^ç -1 pāki eylemez ifrāt ü tefrîti ḳabûl
 Muttaşıfdir ^ç adl ü inşâf ile bi-rayb ü gümân

Muşliḳ-i kāfidir efkârı mehâm-1 devlete
 Kārıdır el-ḫaḳḳ nigeḫbânî-i aḫvâl-i cihân

5 Ḫüsn-i şüretle muvaffıḳ ede Ḫaḳ her ^ç azmine
 Pîr olunca versin ol cāh-1 cellîle fer ü şân

Eyledi târîḳ-i tâma bir digeḫ târîḳ-i zılel
 Kemterin ^ç İrfân olup bu tehniyetle şādumân

Āşaf-1 ^ç âlî ile geldi mürebbi^ç fer-i şadr
 Eyledi terbi^ç ü iḫyâ ^ç Ālî-i zamân

(Sene 1278)

18

Müstef^ç ilün / Müstef^ç ilün / Müstef^ç ilün / Müstef^ç ilün

^ç İlm ü kemâlin menba^ç 1 ḫüsn-i ḫıṣâliñ mecma^ç 1

Berr ü nevâliñ maṭla^ç 1 bir zât-1 bî-mişl ü nazîr

Ya^ç ni ricâlin a^ç zâmı esrâr-1 ^ç İrfân-1 maḫremi

Mazlûm beg ya ḫürremi oldu bi-ḫamdullâḫ vezîr

Ol mülkü millet-i ḫayrı ceyb-i ḫümâyün nazîri

Hem dār-ı ɗarbıñ āmiri olmuşdu şāyān ü cedîr

Hem māder-i şāha revā oldu o Āşaf kethüdā

‘İffetde söz yoğdur aña tevfiğ ede Rabb-i Ƙadîr

5 Hāğ ‘ömrünü efzün ede elṭāfına merhün ede

A‘ dāsını dil-ğün ede olsun sa‘ ādetlerle pîr

Tārîğ-i tām-ı bî-bahā nazm itdi ‘İrfān-ı gedā

Fehmî Beg oldu bî-ryā çoğdan eğāğ idi müşîr

(Sene 1278)

19

Mefā‘ ilün / Fe‘ ilātün / Mefā‘ ilün / Fe‘ ilün

Zihî beşāret-i ‘azmi ki mülk ü millet için

Şadāret-i Āşaf ü Risto mişāle me’vādır

Fevā’id-i cism-i zamān cilve-gāh-ı rūğ-ı cihān

Medār-ı emn ü emān bir vezîr-i yektādır

Elinde seyf ü qalem ħüsn-i ictimā‘ etmiş

Birisi kuvve-i yümnā birisi yüsrādır

Çığarda remze olur Rüstem-i ğazanfer fer

Girerse bezme eger bir ħakîm-i dānādır

- 5 Ederse sevḳ-i sipāh ile ḳahr-ı dūshmāna ʿazm
Hirās-ı şavleti tāḳātdir bāy-ı aʿ dādır
- Musaḥḥarı himemidir meʿ ārif-i şitā
Müʿeşşer-i ḳalemi muʿ ciz-i ser-ā-pādır
- Yanında ʿacz ile her nergisi ʿamā getirir
Her oḳçuzāde aña ser-fürü ile pādır
- Seḫerine oldu ziyā-yı ʿadāleti ile şām
ʿUḳūl-i zîr iken āfîsi şūr u ḳulmādır
- Fesād-ı ʿālemi ıslāḥ o şadr-ı zî-şāniñ
ʿUlüvv-i himmetine nisbet ile ednādır
- 10 Teşekkür-i uyūline ferş olundu pā-yı endāz
Nesîc-i tār-ı naẓar zer-keşîde-i dîbādır
- Ola mesānid-i ʿulyāda ʿömrü efzūn-ter
Vücūd-ı ālet-i ḫayr olduḡu hüveydādır
- Enāma müjde bu tārîḫ-i tām ile ʿİrfān
Gelen bu sidre-i şadre Fuʿād Paşadır

(Sene 1278)

20

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

Çalmamışdır baḥş-ı evşafında ıtnāba maḥal

Çadrini gelen çader nāmıyla ta' yîn eder

Tām-ı tārîḥ ile ' İrfān ben de tebrîk eylerim

Āşaf-ı Kāmîl maḳām-ı şadr-ı tezyîn eyledi

(Sene 1279)

21

Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilātün / Fā' ilün

Meclis-i vāla gibi olmaz cihānda baḥtiyār

Kim re'îs-i kāmîl-i bî-mişlidir ni' me'l-celîs

Çıldı tekrîr-i kudüm ol dāver-i mu' ciz-eşer

Luḫf taḥmîsile aḥkām oldu bu nazm-ı selîs

Ehl-i meclis neşve-i cāvîde mazhardır derim

Olmasa gāhî ḥumār-ı iftirākıyla enîs

Olsun iḳbāl ile efzün ol çader eyyāmı kim

Nice yüz biñ kereler devr eylesin sebt ü ḥamîs

5

Bir düşer ' İrfān bu tārîḥim gibi tārîḥ-i tām

Muḳbilān beş kere oldu Āşaf-ı Kāmîl re'îs

(Sene 1283)

22

Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün / Mefā' ilün

Hezārān ḥamd ü minnet bār-gāh-ı ' izzet-i pāke

Yine verdi şeref ol menba' -ı ' ilm ü edeb şadre

Naşb-i himmet ' ulyāsıdır tevşî' ü ıslāhı

Ne dem kim ' arız olsa renciş-i ' zîk u tab' -ı şadre

Ṭabîb-i ḥāzıķıdır derd-i mülkün ḥüsn-i tedbîri

Ḳudüm etdiyse kaç def' a şifā bahş oldu hep şadre

Vücūd-ı nāzenîni nüşha-i nādîdedir dehre

Hemîşe kā'im etsin zātını tevfiķ-i Rabb şadre

5

Ḥiṭābım çıķdı bir tārîḥ-i ' İrfān ol süḥan-dane

Beşinci def' a geçdiñ Āşaf' ālî-laķab-ı şadre

(Sene 1283)

23

Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilātün / Fe' ilün

Dîn qarındaşları şükr edelim Mevlāya

Verdi fer mesned-i fetvāya bir ehl-i taḥķîķ

İtbā' ı oķutur tām gehî şer' ü sünene

İsm-i nāzil o ḥudāvende Muḥammedle refiķ

Zāt-ı vālāsı gibi görmediñ Allah bilir
Mü şikāfāne eden hükmünü şer‘ iñ tedķik

İntişābı hele ol rütbede kāmildir ki
‘ İlm-i fetvā-yı mücessemdir o taħrîr-i daķik

5 Münferid ‘ ilm ü fazîletde verāda yektā
Tāhir-i zıll u dil āgāh ü ebu’l-ħayr u şefik

Şerħ-i evşāfını tafşîl ederdim ammā
Kıyd-ı tārîħ idim kâfiye-i nazmım zayıķ

Eylesin zātını te’dîb bu mesnede Ĥudā
Ola merzāt-ı İlāhîye umûrunda vefik

Tab‘ -ı ‘ İrfānda bulundu bu mücevher tārîħ
Cāh-ı fetvāya refik oldu kemāl-i Tevfik

(Sene 1283)

24

Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün / Mefā‘ ilün

Mübārek bād-ı sultān-ı enāma millet ü mülke
Sa‘ ādet bi’t-teccesüm oldu vārid mesned-i şadre

Her işte zāhir olmaz mı şalāħ ol zāt-ı pāk-āsā
Kudüm eylerde bir merd-i mücāhid mesned-i şadre

Degildir kim ḥāfi aşḥāb-ı temyîze sevâbıḳda
 Bu rütbe olmadı devrân müsâ' id mesned-i şadre

Firāvân eyleyip iḳbāl ü ' ömrün hep o müddetde
 O zātı ḳā'im etsin Rabb ü Vāhid mesned-i şadre

5 Ḳudümün tām-ı tārîḩ ile tebrîk eylerim ' İrfân
 Reva Maḥmūd Paşa oldu ḳā'id mesned-i şadre

(Sene 1288)

25

Mef' ulü / Fā' ilätü / Mefā' ilü / Fā' ilün

Ḳabr-i şerîf-i Şeyh Necâtîdir et niyâz

Ser-ḩayl-i ' arifân idi zātı efendiniñ

Evvel yer etdi ḩavzını bā-feyz-i naḳşibend

Mîzāb-ı ḩafıyyenin reşḩâtı efendiniñ

Aḩz-ı bahār-ı nāmeyi Sünbül Sinân ile

Sünbülîstân idi şafahâtı efendinin

Vardı kemāl-i ' ilm-i buḩün u zuḩurda

Zāhirdi rif' at-i derecâtı efendiniñ

5 İnşā vü şi' rde bülegâ-yı zamāneyi

İc cāz ederdi luḡf-ı nikātı efendiniñ

Bu ḡān-kāh-ı feyz-i penāhı otuz sene

Tābında kıldı nūr-ı şıfatı efendiniñ

Olmuşdu sinni ḡad şamānı da müntehî

Ammā füzün idi ḡasenāti efendiniñ

Etmez idi merāret-i hicri mezāk-ı telḡ

Mümted olaydı āh ḡayātı efendiniñ

İrfān bu irtihāline tāriḡ-i tāmıdır

Firdevse uçdu rūḡu Necātî Efendiniñ

(Sene 1286)

SONUÇ

Klâsik Türk edebiyatının varlığını devam ettirdiği son yüzyılda geleneğe uygun şiirler yazan şairlerden birisi olarak dikkati çeken Mehmed İrfân Paşa şiirlerini Mecmua-yı İrfân Paşa adıyla bir araya getirmiştir.

Kendisinden önce yetişen önemli şairler kadar olmasa da, kısıtlı sanat yeteneğine rağmen zaman zaman coşkun ifadelerle dolu klâsik bir divan şairi üslubuyla şiirler kaleme almıştır. Klâsik bir divan şairinde görülen kelimeler, mazmunlar, tasavvurlar ve hayallerle İrfân Paşa'nın şiirlerinde de karşılaşılır. Vasatı aşamayan bir şair görünümünde olan İrfân Paşa, klâsik edebiyatta en fazla kullanılan gazel, kaside, tahmis, şarkı, tarih, kıta gibi nazım şekillerini tercih etmiştir. Şairin yine klâsik edebiyatta en fazla görülen vezinleri kullandığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

Şiirin önemli bir unsuru olan edebî sanatlar bakımından da zengin bir altyapıya sahip olduğu anlaşılan İrfân Paşa'nın, bunları çoğu kez ustalıkla beytlere yerleştirdiğini söylemek gerekir.

Şiirlerinden Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yer yer ağır sayılabilecek bir kelime kadrosuna sahip olsa da, genel olarak döneminde kullanılan edebî dili şiirlerine yansıtmasını bilmiştir.

Sonuç olarak, Mehmed İrfân Paşa; klâsik Türk edebiyatının yıkılmaya yüz tuttuğu, büyük temsilcilerinin yetişmediği ve ciddî tenkitlere maruz kaldığı bir dönemde sanat yeteneği dâhilinde geleneğe uygun şiirler yazmaya çalışmış; bütün gayretlerine rağmen vasatı aşamamış bir şair olarak edebiyat tarihimizdeki yerini almıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Hasan. **Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar**, Söylem Yayınları, İstanbul 2002.
- Akyüz, Kenan. **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi (1860-1923)**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1986.
- Akyüz, Kenan. **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 5. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul (?).
- Albayrak, Nurettin. “İrfan Paşa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Armaoğlu, Fahir. **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1997.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal. **Son Asır Türk Şairleri**, C. IV, MEB Yayınları, İstanbul 1969.
- İsen, Mustafa vd. **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2006.
- Komisyon, **Büyük Türk Klâsikleri**, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul 1985-1989.
- Komisyon. “Encümen-i Şuarâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1997.
- Külekcı, Numan. **Açıklamalarla ve Örneklerle Edebî Sanatlar**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, C.3.
- Mengi, Mine. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- Şentürk, A. Atilla. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yayınları, İstanbul 2011.
- Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Üstünova, Mustafa. **Nâmık Kemal'in Özel Mektuplarında Edebî Konular**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1988.

Yetiş, Kâzım. **Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları**, İstanbul 1989.

Yücel, Yaşar ve Ali Sevim. **Türkiye Tarihi IV**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.